

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนบ้านส่อง
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

STRENGTHENING THE COMMUNITY ECONOMIC BY DEVELOPING
THE COMMUNITY ENTERPRISE AT BAN SONG,
TALAD SUB DISTRICT, MUANG DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE

ชมนาด แผลงมาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๒๕๖๒

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ ๒๕๖๐.)

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ บ้านส่อง
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

STRENGTHENING THE COMMUNITY ECONOMIC BY DEVELOPING
THE COMMUNITY ENTERPRISE AT BAN SONG,
TALAD SUB DISTRICT, MUANG DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๒๕๖๒

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ ๒๕๖๐.)

หัวข้อวิจัย	การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ผู้ดำเนินการวิจัย	ชนนาก แผลงมัลย์
หน่วยงาน	สาขาวิชาปรัชญา ศาสนา และวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ปี พ.ศ.	ปี ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวและศึกษาการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ๑๐๐ ครอบครัว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เครื่องมือแบบสำรวจ แบบสังเกต แนวทางสนทนากลุ่มและประชุมเชิงปฏิบัติการ

ผลวิจัยพบว่า ๑) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวส่วนใหญ่ระดับการศึกษาประถมศึกษา อาชีพรับจ้างทุกประเภท จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓-๔ คน ลักษณะบ้านที่อาศัยเป็นบ้านตนเอง แบบถาวรคง ทนทานแข็งแรง มีการใช้ไฟฟ้าจากมิเตอร์ส่วนตัว รายรับน้อยกว่ารายจ่าย แหล่งรายได้ส่วนใหญ่จากรายได้จากการทำนา ประเภทรายจ่ายค่าวัตถุดิบประกอบอาหาร มีภาระหนี้สินจากแหล่งเงินกู้จาก ธนาคาร/สถาบันการเงินเอกชน ๒) การสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ มี ๓ ขั้นตอน ๑) ขั้นตอนเตรียมการและวางแผน ๒) ขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนและติดตาม ๓) ขั้นตอนประเมินผล ผลการดำเนินการพัฒนา คือ ๑) ผลตามตัวชี้วัด ได้แก่ ผู้ผ่านการอบรมร้อยละ ๘๕ เกิดกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ ๒ กลุ่ม และได้ไข่ไก่วันละ ๘๖ ฟอง และ ๒) ผลด้านบริบทของชุมชน ได้แก่ ๑) ด้านเศรษฐกิจมีรายได้เพิ่มขึ้น ขยายโอกาสด้านอาชีพของคนในชุมชน ๒) ด้านสังคมเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความสามัคคีในสังคม ๓) ด้านสิ่งแวดล้อมทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการเกษตร และ ๔) ด้านโภชนาการ เกิดความมั่นคงอาหารในชุมชน

คำสำคัญ ความเข้มแข็ง เศรษฐกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ

Abstract

Research Title	STRENGTHENING THE COMMUNITY ECONOMIC BY DEVELOPING THE COMMUNITY ENTERPRISE AT BAN SONG, TALAD SUB DISTRICT, MUANG DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE
Researcher	Chommanat Plaengmal
Institute	Philosophy Religion and Cultural Program , Human and Social Faculty ,Rajabhat Maha Sarakham University
Academic Year	2019

ABSTRACT

The purpose of this study was to study the economic family level and the economic strengthening education of the community at Ban Song, Talad Subdistrict, Mueang District, Maha Sarakham Province. This study was a participatory action research which the sample groups were the 100 households. The data were collected by the survey method with the in-depth interviews, the observation, the group discussions and the observation from workshops.

The results shown 1) from the economic fundamental basis, most of them were graduated in the primary level which normally included 3-4 members in the family. The residence was permanent and also used their own electrical meters. Moreover, the income was lower than the payment which gaining from farming. The income would pay for consumptions mostly. Besides that, most of them had the debts, 2) there was a method to strengthen the community, especially feeding chickens and eggs including 3 steps; preparing and planning, progressing and flowing, and evaluating. Consequently, the results from the strengthen were 1) there was 85 percentages who involved the training about feeding chickens, which occurred 2 groups of people who feeding chickens, and the chickens could give 86 eggs a day, 2) the people in the community gained a higher income, people can share their knowledge in their career, the environment was wealthy with the natural resources, and there was a permanent in community.

Keywords: Strengthen, the Community Economy, the Enterprise Group

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัย เรื่อง การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชน บ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม การดำเนินงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยได้รับความร่วมมือจากคณะเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ของศูนย์สุขภาพชุมชนเมืองอุทัยทิศ รวมทั้งนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ หลักสูตรปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ศึกษารายวิชาการจัดการวัฒนธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ในการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ชมนาด แปลงมาลัย

๒๕๖๒

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญ	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตการวิจัย	๒
คำถามการวิจัย	๒
นิยามศัพท์เฉพาะ	๓
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	๔
แนวคิดการพัฒนาชุมชน	๖
แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	๙
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	๑๔
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๖
กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๒๐
การเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๐
เครื่องมือในการวิจัย	๒๑
การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย	๒๑
การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๒
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๒๒

บทที่ ๔	ผลการวิจัย	
	ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑.	
	ข้อมูลระดับครอบครัวของชุมชนสองเหนือ	๒๓
	ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒.	
	ขั้นตอนเตรียมการและวางแผน	๒๖
	ขั้นตอนดำเนินการและติดตามการพัฒนา	๒๘
	ขั้นประเมินผล	๒๙
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
	สรุปผลการวิจัย	๓๒
	อภิปรายผล	๓๓
	ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	๓๔
	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๓๔
บรรณานุกรม		
	บรรณานุกรมภาษาไทย	๓๕
	บรรณานุกรมภาษาอังกฤษ	๓๗
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก ก ภาพกิจกรรมปฏิบัติการภาคสนาม	๓๙
ประวัติผู้วิจัย		๔๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ ข้อมูลระดับครอบครัวของชุมชนสองเหนือ	๒๓
๔.๒ แผนปฏิบัติการโครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ ของชุมชนสองเหนือ และมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	๒๗
๔.๓ ผลการดำเนินงานพัฒนาตามแผนปฏิบัติการโครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทย ที่น่าอยู่ของชุมชนสองเหนือและมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	๒๘
๔.๔ ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด	๒๙

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๑๙
ก-๑ ประชุมเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างคณาจารย์ ผู้นำชุมชน แกนนำในชุมชน และประชาชนในหมู่บ้าน.....	๔๐
ก-๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ (โดยเรียนทฤษฎีที่ศูนย์เกษตรปลอดสารฯ และเรียนรู้ภาคปฏิบัติที่ศูนย์ เศรษฐกิจพอเพียง อำเภอลำทะเมนชัย.....	๔๐
ก-๓ วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยง การดูแลรักษา และการให้อาหารสำหรับไก่ไข่..	๔๑
ก-๔ การจัดตั้งกองทุนอาหารไก่.....	๔๑
ก-๕ นักศึกษาและชาวบ้านร่วมกันปรับปรุงสถานที่และจัดสร้างโรงเรือนสำหรับเลี้ยงไก่ไข่...	๔๒
ก-๖ การปรับปรุงสถานที่เพื่อใช้เป็นโรงเรือนกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่.....	๔๒
ก-๗ สภาพลำแม่ไก่.....	๔๓
ก-๘ ลงสำรวจติดตามและประเมินผลการออกไข่.....	๔๓
ก-๙ เวทีสรุปผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเลี้ยงไก่ไข่แบบพึ่งพาตนเอง.....	๔๔

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนบ้านส่อง
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

STRENGTHENING THE COMMUNITY ECONOMIC BY DEVELOPING
THE COMMUNITY ENTERPRISE AT BAN SONG,
TALAD SUB DISTRICT, MUANG DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE

ชมนาด แผลงมาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๒๕๖๒

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ ๒๕๖๐.)

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ บ้านส่อง
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

STRENGTHENING THE COMMUNITY ECONOMIC BY DEVELOPING
THE COMMUNITY ENTERPRISE AT BAN SONG,
TALAD SUB DISTRICT, MUANG DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๒๕๖๒

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ ๒๕๖๐.)

หัวข้อวิจัย	การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ผู้ดำเนินการวิจัย	ชนนาถ แผลงมาลัย
หน่วยงาน	สาขาวิชาปรัชญา ศาสนา และวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ปี พ.ศ.	ปี ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวและศึกษาการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ๑๐๐ ครอบครัว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เครื่องมือแบบสำรวจ แบบสังเกต แนวทางสนทนากลุ่มและประชุมเชิงปฏิบัติการ

ผลวิจัยพบว่า ๑) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวส่วนใหญ่ระดับการศึกษาประถมศึกษา อาชีพรับจ้างทุกประเภท จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓-๔ คน ลักษณะบ้านที่อาศัยเป็นบ้านตนเอง แบบถาวรคง ทนทานแข็งแรง มีการใช้ไฟฟ้าจากมิเตอร์ส่วนตัว รายรับน้อยกว่ารายจ่าย แหล่งรายได้ส่วนใหญ่จากรายได้จากการทำนา ประเภทรายจ่ายค่าวัตถุดิบประกอบอาหาร มีภาระหนี้สินจากแหล่งเงินกู้จาก ธนาคาร/สถาบันการเงินเอกชน ๒) การสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ มี ๓ ขั้นตอน ๑) ขั้นเตรียมการและวางแผน ๒) ขั้นปฏิบัติการตามแผนและติดตาม ๓) ขั้นการประเมินผล ผลการดำเนินการพัฒนา คือ ๑) ผลตามตัวชี้วัด ได้แก่ ผู้ผ่านการอบรมร้อยละ ๘๕ เกิดกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ ๒ กลุ่ม และได้ไข่ไก่วันละ ๘๖ ฟอง และ ๒) ผลด้านบริบทของชุมชน ได้แก่ ๑) ด้านเศรษฐกิจมีรายได้เพิ่มขึ้น ขยายโอกาสด้านอาชีพของคนในชุมชน ๒) ด้านสังคมเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความสามัคคีในสังคม ๓) ด้านสิ่งแวดล้อมทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการเกษตร และ ๔) ด้านโภชนาการ เกิดความมั่นคงอาหารในชุมชน

คำสำคัญ ความเข้มแข็ง เศรษฐกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ

Abstract

Research Title	STRENGTHENING THE COMMUNITY ECONOMIC BY DEVELOPING THE COMMUNITY ENTERPRISE AT BAN SONG, TALAD SUB DISTRICT, MUANG DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE
Researcher	Chommanat Plaengmal
Institute	Philosophy Religion and Cultural Program , Human and Social Faculty ,Rajabhat Maha Sarakham University
Academic Year	2019

ABSTRACT

The purpose of this study was to study the economic family level and the economic strengthening education of the community at Ban Song, Talad Subdistrict, Mueang District, Maha Sarakham Province. This study was a participatory action research which the sample groups were the 100 households. The data were collected by the survey method with the in-depth interviews, the observation, the group discussions and the observation from workshops.

The results shown 1) from the economic fundamental basis, most of them were graduated in the primary level which normally included 3-4 members in the family. The residence was permanent and also used their own electrical meters. Moreover, the income was lower than the payment which gaining from farming. The income would pay for consumptions mostly. Besides that, most of them had the debts, 2) there was a method to strengthen the community, especially feeding chickens and eggs including 3 steps; preparing and planning, progressing and flowing, and evaluating. Consequently, the results from the strengthen were 1) there was 85 percentages who involved the training about feeding chickens, which occurred 2 groups of people who feeding chickens, and the chickens could give 86 eggs a day, 2) the people in the community gained a higher income, people can share their knowledge in their career, the environment was wealthy with the natural resources, and there was a permanent in community.

Keywords: Strengthen, the Community Economy, the Enterprise Group

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัย เรื่อง การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชน บ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม การดำเนินงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยได้รับความร่วมมือจากคณะเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ของศูนย์สุขภาพชุมชนเมืองอุทัยทิศ รวมทั้งนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ หลักสูตรปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ศึกษารายวิชาการจัดการวัฒนธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ในการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ชมนาด แปลงมาลัย

๒๕๖๒

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญ	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตการวิจัย	๒
คำถามการวิจัย	๒
นิยามศัพท์เฉพาะ	๓
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	๔
แนวคิดการพัฒนาชุมชน	๖
แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	๙
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	๑๔
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๖
กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๒๐
การเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๐
เครื่องมือในการวิจัย	๒๑
การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย	๒๑
การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๒
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๒๒

บทที่ ๔	ผลการวิจัย	
	ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑.	
	ข้อมูลระดับครอบครัวของชุมชนสองเหนือ	๒๓
	ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒.	
	ขั้นตอนเตรียมการและวางแผน	๒๖
	ขั้นตอนดำเนินการและติดตามการพัฒนา	๒๘
	ขั้นประเมินผล	๒๙
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
	สรุปผลการวิจัย	๓๒
	อภิปรายผล	๓๓
	ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	๓๔
	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๓๔
บรรณานุกรม		
	บรรณานุกรมภาษาไทย	๓๕
	บรรณานุกรมภาษาอังกฤษ	๓๗
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก ก ภาพกิจกรรมปฏิบัติการภาคสนาม	๓๙
ประวัติผู้วิจัย		๔๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ ข้อมูลระดับครอบครัวของชุมชนสองเหนือ	๒๓
๔.๒ แผนปฏิบัติการโครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ ของชุมชนสองเหนือ และมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	๒๗
๔.๓ ผลการดำเนินงานพัฒนาตามแผนปฏิบัติการโครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทย ที่น่าอยู่ของชุมชนสองเหนือและมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	๒๘
๔.๔ ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด	๒๙

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๑๙
ก-๑ ประชุมเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างคณาจารย์ ผู้นำชุมชน แกนนำในชุมชน และประชาชนในหมู่บ้าน.....	๔๐
ก-๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ (โดยเรียนทฤษฎีที่ศูนย์เกษตรปลอดสารฯ และเรียนรู้ภาคปฏิบัติที่ศูนย์ เศรษฐกิจพอเพียง อำเภอวาปีประทุม.....	๔๐
ก-๓ วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยง การดูแลรักษา และการให้อาหารสำหรับไก่ไข่..	๔๑
ก-๔ การจัดตั้งกองทุนอาหารไก่.....	๔๑
ก-๕ นักศึกษาและชาวบ้านร่วมกันปรับปรุงสถานที่และจัดสร้างโรงเรือนสำหรับเลี้ยงไก่ไข่...	๔๒
ก-๖ การปรับปรุงสถานที่เพื่อใช้เป็นโรงเรือนกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่.....	๔๒
ก-๗ สภาพลำแม่ไก่.....	๔๓
ก-๘ ลงสำรวจติดตามและประเมินผลการออกไข่.....	๔๓
ก-๙ เวทีสรุปผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเลี้ยงไก่ไข่แบบพึ่งพาตนเอง.....	๔๔

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และประชาชนในภาคเกษตรนั้นอยู่ในฐานะที่ด้อยโอกาสในด้านรายได้กว่าอาชีพอื่น ๆ เนื่องจากภาคเกษตรกรรมของไทยประสบปัญหาหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการผลิต การจำหน่าย ผลผลิตตกต่ำและคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยทำให้เกษตรกรต้องรับภาระหนี้สินผูกพันทั้งในและนอกระบบ ไม่สามารถที่จะยกระดับชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ จึงทำให้รัฐบาลกำหนดนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ที่วางแนวทางการพัฒนามุ่งสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ ทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นับได้ว่าเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับทุกระดับได้เป็นอย่างดี ในการแก้ปัญหานั้นจะเกิดขึ้นและสำเร็จได้ด้วยดีจากความร่วมมือ ความสามัคคี และความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนในการรวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือค้ำจุนซึ่งกันและกันระหว่างกัน ระหว่างกลุ่ม และระหว่างชุมชน อันจะทำให้การเอารัดเปรียบกันหรือความเหลื่อมล้ำในสังคมหมดไปได้ และก่อให้เกิดความพอเพียงอันเป็นเกราะที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชน และประเทศได้(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕)

สำหรับประเทศกำลังพัฒนา หากเศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคง แข็งแรง ก็จะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของทั้งประเทศมีความมั่นคง เข้มแข็งตามไปด้วย ประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจครอบครัว เศรษฐกิจชุมชน และการประกอบการด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมในครัวเรือนสามารถส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจเจริญเติบโตได้ จากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ขยายตัวมาเป็นวิสาหกิจขนาดย่อมและขนาดกลางในที่สุดและเป็นตัวอย่างที่ดีจนทำให้ประเทศอิตาลีกลายมาเป็นต้นแบบหนึ่งของการพัฒนาประเทศที่อาศัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศ เมื่อพิจารณาถึงปัญหา ข้อจำกัด และโอกาสในการพัฒนาแล้ว การพัฒนาที่ถูกต้องและเหมาะสม ควรจะมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดผลประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ของประเทศ นั่นคือจะต้องส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งจนสามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป (ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, ๒๕๕๖)

ชุมชนบ้านสองเป็นชุมชนเขตเมืองเป็นชุมชนที่เกิดความเปลี่ยนแปลงและได้รับกำลังพัฒนาไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านการคมนาคม เศรษฐกิจ การเมือง เดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมทำนา ปลูกสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน คนในชุมชนอยู่แบบต่างพึ่งพากันและกัน เมื่อความเจริญด้านการคมนาคม หรือทางเศรษฐกิจ เช่น มีบริษัทข้ามชาติ มีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอันส่งผลกระทบต่อในด้านต่างๆแก่ชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมประเพณี การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนบางส่วนเลิกทำการเกษตร หันมาเป็นลูกจ้างโรงงาน เป็นลูกจ้างบริษัทเอกชน เป็นธรรมดาว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคม การเมือง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่นปัญหาขยะ และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบ้านสอง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามทั้งสิ้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ชุมชนจึงได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาบูรณาการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนบนฐานของความพอเพียง อยู่ดีกินดีและมีภูมิคุ้มกันที่ดี ตามนโยบายของภาคราชการ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมให้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตามบริบทของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักใช้ รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่อันจะเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนอย่างพอเพียง และอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน จนเกิดการรวมกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน อันได้แก่ กลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มเกษตรตลาดสีเขียว กลุ่มเยาวชน เป็นต้น และจากผลวิจัยภูมิปัญญาการใช้พืชสมุนไพรของชุมชนส่องเหนือ ปี ๒๕๕๙ พบว่าพืชสมุนไพรที่มีการบริโภคเป็นประจำในชุมชน จำนวน ๑๑๘ ชนิด ซึ่งส่วนใหญ่พบว่ามี การใช้ในรูปแบบรับประทานสดและการประกอบอาหารมากที่สุด โดยใช้ทั้งส่วนของลำต้น ดอก ผล ใบ เป็นต้น และมีสรรพคุณทางยารักษาในการรักษาโรคและบำรุงร่างกาย (ชมนาด แปลงมาลัย.๒๕๕๙) เนื่องจากชุมชนส่องเหนือมีความเข้มแข็งโดยการรวมกลุ่มของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยมีการนำข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยภูมิปัญญาการใช้พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านส่องเหนือ มาต่อยอดขยายผลโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพเกษตรผักพืชบ้านปลอดสารในชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวของชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
๒. ศึกษาการส่งเสริมการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนา กลุ่มอาชีพในพื้นที่ชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้จะกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑. ประเด็นด้านเนื้อหา ประกอบด้วย ข้อมูลเศรษฐกิจระดับครอบครัวและการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนา กลุ่มอาชีพชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินโครงการบูรณาการการเรียนการสอนการจัดการความรู้ และบริการวิชาการและวิจัยเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชน ในกลุ่มอาชีพนาร่อง ๑ กลุ่ม

๒. ประชากรและตัวอย่าง เลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย ผู้แทนกลุ่มอาชีพในทุกหมู่บ้าน ผู้แทนกลุ่มเกษตรตลาดสีเขียว สมาชิกสภาเทศบาลเมืองมหาสารคาม เจ้าหน้าที่เทศบาล ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์สุขภาพชุมชนเมืองอุทัยทิศ อาจารย์และนักศึกษาหลักสูตรปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คำถามการวิจัย

๑. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวของชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างไร?

๒. การส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในชุมชน บ้านสอง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างไร?

นิยามศัพท์เฉพาะ

การสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาพร้อมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมการผลิต การบริโภคที่ดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องในการร่วมคิด ร่วมคิดและตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลหรือติดตามแก้ไขการดำเนินงาน

การพัฒนา หมายถึง ทำให้ก้าวหน้า ทำให้มั่นคง ทำให้ดีขึ้น ทำให้ยั่งยืนขึ้น ในที่นี้คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคง แข็งแรง มีความเจริญก้าวหน้า บนฐานทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เป็นอยู่ เพื่อความสุขความเจริญอย่างยั่งยืนของประชาชนในชุมชน

กลุ่มอาชีพ หมายถึง กลุ่มประชาชนที่มารวมตัวเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านอาชีพ การวิจัยครั้งนี้หมายถึง กลุ่มอาชีพเกษตรผักพืชบ้านปลอดภัยที่ต่อยอดการเลี้ยงไก่ไข่

ชุมชนบ้านสอง หมายถึง เขตพื้นที่ชุมชนสองเหนือและสองใต้ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาของศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ ชุมชนกลุ่มเป้าหมายได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

๒. เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการขับเคลื่อนภารกิจแบบบูรณาการของภาคีการพัฒนาที่มีเป้าหมายร่วมกัน ให้สามารถใช้ทุน บุคลากร และความรู้ มาบูรณาการให้บรรลุภารกิจทั้งในระดับองค์กรและสังคมได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชน บ้านสอง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่างๆ มาประกอบการศึกษา ดังนี้

- ๒.๑. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๒. แนวคิดการพัฒนาชุมชน
- ๒.๓. แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- ๒.๔. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ๒.๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖. กรอบแนวคิดการวิจัย

๑ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๑ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(๒๕๕๕) ได้กล่าวสรุปจากการประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ มีใจความดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตรเห็นความเสี่ยงของเศรษฐกิจสังคมไทยที่พึ่งพิงปัจจัยภายนอกสูง ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรวดเร็ว จึงทรงเตือนให้พสกนิกรตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และทรงเน้นย้ำว่า การพัฒนาต้องเริ่มจากการ “พึ่งตนเอง” สร้างพื้นฐานให้พอมี พอกิน พอใช้ ด้วยวิธีการประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการให้ได้ก่อน โดยต้องรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบรู้ รอบคอบระมัดระวัง และ “ทำตามลำดับขั้นตอน” สู่การ “ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ” เมื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งแล้ว จะได้ “พัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกอย่างเข้มแข็งมั่นคง และยั่งยืน” ต่อไป

โดยที่องค์ประกอบของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทาน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติไปสู่ความสมดุลอันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถ่วง “รู้จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส

อุปสรรค”และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและเหมาะสมมาประยุกต์ใช้”

๓. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ทันที่ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้น จะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตน ดังนี้

๑. มีคุณธรรม ทั้งนี้ บุคคล ครอบครัว องค์กร และชุมชน ที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา ตลอดจนการฝึกจิต ฝึมใจของตนเอง

๒. ใช้หลักวิชา ความรู้ โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติ ด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง

๓. ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ความอดทน มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ

ปิณฑช ไสลาบท ๒๕๕๐) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า คำว่า “เศรษฐกิจ พอเพียง” นี้มีความหมายว่า “เป็นวิธีการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขาย หากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายอย่างเดียว แต่ต้องคิดที่จะผลิตสินค้าและบริการเพื่อตนเองได้บริโภคด้วย นอกจากนั้นการผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและพอใจการบริโภค พร้อมกันนั้นก็ร่วมมือกันในกลุ่มหรือสหกรณ์ และให้ประสานงานกับเอกชนภายนอกด้วย เพื่อทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้แข็งแรงขึ้นอีก”

ประเวศ วะสี (๒๕๔๒) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจชุมชนว่า ถ้าสังคมไทยทำความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานกันอย่างทั่วถึง เราสามารถจัดความยากจนของคนทั่วประเทศพร้อมๆ กับสร้างฐานทางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมให้ฟื้นฟูบูรณะเพิ่มพูนขึ้นเต็มประเทศ ความเข้มแข็งที่เป็นพื้นฐานทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับบนมั่นคงและยั่งยืน เศรษฐกิจพื้นฐาน หรือเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสถึงเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ มีความคล้ายคลึงกันหรือเหมือน กันเศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมก็คือชุมชน เพราะฉะนั้น เศรษฐกิจชุมชนกับเศรษฐกิจพื้นฐานก็อย่างเดียวกัน

กาญจนา บุญยัง และคณะ (๒๕๕๒) ได้กล่าวสรุปแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด โดยความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ ลักษณะ คือ ความพอประมาณความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อเตรียมพร้อมที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทั้งภายนอกและภายใน เงื่อนไขในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ให้อยู่ในความพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้ง ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) ผนวกกับคุณธรรม (จิตใจมีคุณธรรมซื่อสัตย์สุจริต และเพียร อดทน ปัญญา) เพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับคือ การพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้/เทคโนโลยี

สรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตที่เหมาะสมให้คนในทุกระดับ ตั้งแต่ตนเอง ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับชาติ เพื่อปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตไปได้โดยทางสายกลาง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท สอนให้รู้จักความพอดี พออยู่ พอกินพอใช้ และมีเศรษฐกิจที่

สามารถอุ้มชูตัวเองได้ พึ่งพาตัวเองได้ คือ ให้ความพอเพียงในตัวเอง ให้มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ ทั้งเป็นหลักปรัชญาที่มีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ทุกๆ คนได้รับการสั่งสมอบรมมาอยู่แล้ว เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถที่จะประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ทั้งในระดับนโยบาย ระดับองค์กร และระดับบุคคล โดยการปลูกจิตสำนึกของตนให้เกิดมีศรัทธาเชื่อมั่นเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัว และพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุดภายใต้มิติทางเลือกในการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และแนวทางปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นเรื่องความเท่าเทียมกันของคนในสังคมมากกว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในระดับฐานรากของสังคมคือ ครอบครัวหรือชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายที่มุ่งสู่ความพอเพียงด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีความพอดี มีเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้

๒. แนวคิดการพัฒนาชุมชน

ปาริชาติ วิลัยเสถียร และคณะ(๒๕๔๖) ได้กล่าวอธิบายว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการซึ่งรวมเอาความมานะพยายามของประชาชนกับฝ่ายรัฐบาลเข้าด้วยกันในการส่งเสริมสภาพของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนเหล่านั้นได้มีบทบาทเข้ามาร่วมในชีวิตอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ และเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนสนับสนุนความเจริญของประเทศชาติกระบวนการนี้มีสาระสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ความร่วมมือของประชาชนด้วยศรัทธา ที่จะสร้างเสริมระดับความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นโดยอาศัยความริเริ่มของตนเองเป็นสำคัญ

๒. การกำหนดให้มีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและวิธีการ เพื่อให้ความคิดริเริ่ม การช่วยตนเองและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย (๒๕๒๘) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า เป็นกระบวนการในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตกลุ่มบุคคลเป้าหมาย มุ่งให้เกิดความเสมอภาคและกระจายอย่างเป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนน้อยที่สุด ทั้งนี้ กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สามารถที่จะกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง มีโครงสร้างและ ระบบที่เหมาะสมตลอดจนควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเหมาะสม

วิทยากร เชียงกุล(๒๕๔๗) ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนที่แท้จริงควรหมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุขความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบสันติซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับที่ได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้วประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะและคุณค่าของชุมชนโดยมีการวางแผน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นทั้งวิธีการ กระบวนการ โครงการ หรือแผนงาน ที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งการตอบสนอง

ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในชุมชนนั่นเอง ดังนั้น การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ จึงมีได้ ขึ้นอยู่กับผลสำเร็จในทางวัตถุเท่านั้น หากแต่ขึ้นอยู่กับความสำเร็จในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทาง ทัศนคติ ทักษะ ความรู้ และความสามารถของประชาชนเป็นสำคัญ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการการพัฒนาชุมชน ได้มีผู้อธิบายความหมาย การพัฒนาชุมชนไว้อย่างหลากหลายซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ได้กล่าวถึงอธิบายถึงหลักการพัฒนาชุมชน โดยแยกเป็น ประเด็นไว้ดังนี้

๑. ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้น

ประการแรก ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมาย และสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ

ประการที่สอง การพัฒนาชุมชน ก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่อารยะ สังคมพึงยึดมั่น

ประการสุดท้าย ความไม่รู้ ความต้อติง และการใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อ ความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้ การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนา จะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการรวมกลุ่ม และการทำงานกับกลุ่มเพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การ อยู่รวมกันเป็นกลุ่มและทำงานรวมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

๒. หลักยึดในการพัฒนาชุมชน คือหลักที่นักพัฒนาชุมชนควรยึดมั่นในการพัฒนาชุมชน คือ

๒.๑ ยึดหลักความมีศักดิ์ศรี และศักยภาพของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้ศักยภาพที่มี อยู่ให้มากที่สุด นักพัฒนาต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้ความสามารถที่จะปรับปรุง พัฒนาตนเองได้จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนาควรเป็นผู้กระตุ้นแนะนำ ส่งเสริม

๒.๒ ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน นักพัฒนาต้องยึดมั่นเป็นหลักการสำคัญ ว่าต้องสนับสนุน ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน ส่วนรัฐบาลจะช่วยเหลือ สนับสนุนอยู่ เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

๒.๓ ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือโครงการใด ๆ ที่จะทำในชุมชน เพื่อให้ ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของ โครงการ หรือกิจกรรม

๒.๔ ยึดหลักประชาธิปไตย ในการทำงานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการพูดคุย ประชุม ปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจ และทราวมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือซึ่งกัน และกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

๓. หลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชน คือหลักการในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ๑๐ ประการ คือ

๓.๑ ต้องสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

๓.๒ ต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ที่ช่วยแก้ปัญหาได้หลายด้าน

๓.๓ ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปพร้อม ๆ กับการดำเนินงาน

- ๓.๔ ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่
- ๓.๕ ต้องแสวงหาและพัฒนาให้เกิดผู้นำในท้องถิ่น
- ๓.๖ ต้องยอมรับให้โอกาสสตรี และเยาวชนมีส่วนร่วมในโครงการ
- ๓.๗ รัฐต้องเตรียมจัดบริการให้การสนับสนุน
- ๓.๘ ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพทุกระดับ
- ๓.๙ สนับสนุนให้องค์กรเอกชน อาสาสมัครต่างๆ เข้ามีส่วนร่วม
- ๓.๑๐ ต้องมีการวางแผนให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนที่สอดคล้องกับความเจริญในระดับชาติด้วย

๔. กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการ ดังนี้

๔.๑ การศึกษาชุมชน เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องใช้หลายวิธีประกอบกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด กลวิธีที่สำคัญที่นักพัฒนาต้องใช้ในขั้นตอนนี้ คือ การสร้างความสัมพันธ์เป็นการยากที่จะได้รู้และเข้าใจปัญหาความต้องการจริงๆ ของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดี จนถึงขั้นความสนิทสนมรักใคร่ ศรัทธา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

๔.๒ การให้การศึกษาแก่ชุมชน เป็นการสนทนา วิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับประชาชนเป็นการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชน มาวิเคราะห์ถึงปัญหาความต้องการและ สภาพที่เป็นจริง ผลกระทบ ความรุนแรง และความเสียหายต่อชุมชนกลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ เข้าใจ และตระหนักในปัญหาของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันก็คือ การจัดเวทีประชาคม เพื่อค้นหาปัญหาร่วมกันของชุมชน

๔.๓ การวางแผน / โครงการ เป็นขั้นตอนให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ และกำหนดโครงการเป็นการนำเอาปัญหาที่ประชาชนตระหนัก และยอมรับว่าเป็นปัญหาของชุมชนมารวมกัน หาสาเหตุ แนวทางแก้ไข และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขภายใต้ขีดความสามารถของประชาชน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหา วิธีการวางแผน การเขียนโครงการ โดยใช้เทคนิคการวางแผนแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๔.๔ การดำเนินงานตามแผนและโครงการ โดยมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามแผนและโครงการที่ได้ตกลงกันไว้ กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนใน ๒ ลักษณะ คือ

๑) เป็นผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการ เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

๒) เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

๔.๕ การติดตามประเมินผล เป็นการติดตามความก้าวหน้าของงานที่กำลังดำเนินการตามโครงการ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่พบได้อย่างทันท่วงที กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การติดตามดูแลการทำงานที่ประชาชนทำเพื่อทราบผลความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ สามารถกระทำได้ โดย

๑) แนะนำให้ผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้าน ติดตามผลและรายงานผลด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

๒) พัฒนาการเป็นผู้รายงานผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจาต่อผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง เสนอผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุม ทำบันทึกรายงานตามแบบฟอร์มต่างๆ ของทางราชการ

๓. แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเกิดจากการพัฒนาการเศรษฐกิจของโลกตามแนวทางทุนนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลเสียหลายประการแก่ประเทศที่กำลังพัฒนา และในขณะเดียวกัน การศึกษาค้นคว้าเศรษฐกิจชุมชนในหลายประเทศทำให้มีหลักฐานในเชิงประจักษ์ว่า แม้สังคมเศรษฐกิจจะผ่านพัฒนาการมาแล้วหลายขั้นตอน นับแต่ชุมชนบุพกาลผ่านยุคเจ้าขุนมูลนาย ยุคการค้าอาณานิคม และการเติบโตของระบบทุนนิยม แต่ชุมชนหมู่บ้านก็ยังคงดำรงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตน และยังมีศักยภาพในการพัฒนา แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทยมีมานาน โดยเริ่มจากการเป็นระบบสหกรณ์ แนวคิดเชิงวัฒนธรรม และชุมชนหมู่บ้าน แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนของนักคิดที่สำคัญๆ ของไทยมีดังนี้

บาร์บารา (นามแฝง) (๒๕๐๑) สด กุระโรหิต ได้เสนอระบบสหกรณ์ว่าเป็น “ระบอบเศรษฐกิจแรงงานของประชาชนจัดโดยประชาชน และเพื่อประชาชนไม่อยู่ใต้การบงการของรัฐ ประชาชนจับกลุ่มประสานกันในรูปแบบไม่มียอด กลุ่มสหกรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักรเหล่านี้จะไม่ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่จะเข้าสู่ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในวงจรของกิจกรรมและเกิดเป็นตาข่ายสหกรณ์” โดยได้พยายามเรียกร้องให้นำสหกรณ์มาใช้เป็นนโยบายเศรษฐกิจของชาติมาตลอด และได้เขียนบทความเกี่ยวกับแนวคิดสหกรณ์เรื่อง เมืองสหกรณ์ และข้อคิดจากไร่แผ่นดินไทย

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์ยังคงอยู่ แต่มีฐานะเป็นเครื่องมือของรัฐในการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน และเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจโดยยึดแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรม ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมาแนวคิดเศรษฐกิจสหกรณ์ก็เริ่มจางหายไป การนำเสนอแนวคิดเรื่อง ชาวนา ของนักคิดไทยเริ่มปรากฏชัดอีกครั้งหนึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา เป็นแนวคิดของสำนักวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดนี้ศึกษาจิตสำนึกของชาวนา พยายามเข้าใจชาวนาตามแบบแผนของชาวนาเอง มีการนำเสนอทั้งแนวคิด และตัวอย่างการปฏิบัติกรอย่างที่เป็นรูปธรรมของนักพัฒนาเอกชน

บาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร (๒๕๔๗) ให้แนวคิดที่ ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติของชุมชนนั้นๆ เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาชุมชนที่ชาวบ้านสรุปขึ้นมา แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชนคือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน และแก่ความผสมกลมกลืน (harmony) กันในชุมชนการที่ชุมชนหรือหมู่บ้านอยู่มาได้เป็นเวลานานเพราะมีความผสมกลมกลืนกันในชุมชน ทั้งในขณะปัจจุบันระหว่างสมาชิกด้วยกันและหากนับย้อนขึ้นไปสมาชิกก็มีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นปรากฏที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก การต่อต้านการ เอาัดเอาเปรียบจากภายนอกจะกระทำได้

พุทธทาสภิกขุ (๒๕๕๗) ได้เสนอไว้ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๖ ในการบรรยายธรรมเรื่อง “ธัมมิกสังคมนิยม” ความคิดหลักของท่านคือ ลัทธิสังคมนิยม นั้น ไม่มีการกอบโกยส่วนเกิน ไม่ปล่อยให้ใครทำอะไรตามใจตัว แต่ก็

ไม่ควรเริ่มจากความบ้ำเลือด อาฆาตแค้น สังคมนิยมต้องประกอบด้วยธรรมะ ประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ คือ

๑. เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม

๒. ไม่กอบโกยส่วนเกิน ไม่ละเมิดผลประโยชน์โดยรวมของสังคม ให้ “กินอยู่แต่พอดี” ไม่ใช่กินดี อยู่ดี

๓. ต้องเคารพธรรมชาติ สรรพชีวิต และมีเมตตากรุณาต่อกัน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๓) ได้เสนอเศรษฐศาสตร์แนวพุทธเอาไว้ในงานแสดงธรรมจำนวนมาก งานเหล่านี้ต่อมากลายเป็นหนังสือเผยแพร่อย่างกว้างขวาง งานเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลาย จากหนังสือเรื่อง “พุทธธรรม” เมื่อยังเป็นพระศรีวิสุทธิโมลี (พ.ศ.๒๕๑๔) ในพุทธธรรมท่านได้เสนอเรื่องชีวิตในอุดมคติของชาวพุทธ ซึ่งต่อมาได้ขยายไปสู่การเสนองานสำคัญจำนวนมาก เช่น “คู่มือการดำเนินชีวิต” (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “ธรรมานุญชีวิต” ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ไม่ต่ำกว่า ๓๕๐ ครั้ง) ต่อมาเสนองานเรื่อง “สังคมแบบพุทธ” “ค่านิยมแบบพุทธ” จากนั้นท่านได้ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดแบบพุทธกับแนวคิดแบบตะวันตก และได้เสนองานต่างๆ ออกมา เช่น “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” และ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เป็นต้น งานของท่านทั้งในรูปหนังสือที่เขียนและหนังสือที่ถอดมาจาก การบรรยาย มีมากเหลือเกิน และในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจท่านก็ได้เสนอแนวคิด ทางเลือก และทางออกไว้จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถรวมไว้ในนี้ได้หมด

แต่กล่าวโดยรวมแล้ว พระธรรมปิฎก ท่านมีความเห็นว่า ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมนุษย์ จะต้องปฏิวัติภายใน สร้างฐานความคิดขึ้นใหม่ โดยพัฒนามนุษย์ให้เป็นอิสระอย่างแท้จริง คือข้างในมีความสุข อิสระ สันโดษ สมถะเป็น ข้างนอกอยู่อย่างพึ่งพาอาศัย เกื้อกูลกันไปกับคนอื่นและธรรมชาติ ปรับฐานระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติให้ถูกต้อง

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (๒๕๔๒) เสนอให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อยๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้สมาชิกแต่ละคน กลุ่มและองค์กรเหล่านี้อาจปรากฏในรูปชุมชนหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มทางปัญญา ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มเป็นแบบเท่าเทียมกัน ครอบคลุมอำนาจและหน้าที่ของรัฐลง แล้วนำเอาอำนาจและหน้าที่นั้นกลับคืนมาที่องค์กร ซึ่งเมื่อหน้าที่เหล่านี้กลับเป็นขององค์กรย่อยแล้วก็ไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจก็ได้ นอกจากนี้ อาจารย์ประเวศยังต้องการให้ปรับปรุงวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเพิ่มธรรมะของศาสนาพุทธ และนำเอาวัฒนธรรมโดยเฉพาะวิชาการจากสากลเข้ามาผสมด้วยขณะเดียวกันชุมชนหมู่บ้านที่ปรับใหม่ก็จะมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น เพราะจะได้มีการโยกย้ายหน้าที่ซึ่งขณะนี้ เป็นของรัฐ คือ การพัฒนากลับมาเป็นของชุมชน และสลาย อำนาจรัฐลง

ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๔๔) เริ่มการศึกษาชุมชนหมู่บ้านโดยใช้กรอบมาร์กซิสต์ แต่ต่อมาได้เคลื่อนไหวมาใกล้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น มีความพยายามที่จะผสมผสานแนวคิดมาร์กซิสต์กับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเข้าด้วยกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนหมู่บ้านไทยเขาได้เริ่มศึกษาชุมชนหมู่บ้านด้วยตนเองโดยใช้ทฤษฎีการผลิตแบบเอเชียเป็นหลัก ซึ่งการใช้ทฤษฎีดังกล่าวทำให้ได้ข้อคิด ๒ ประการคือ

ประการแรก การที่หมู่บ้านไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ เพราะถูกรัฐดึงเอาส่วนเกินไป แต่หมู่บ้านยังมีศักยภาพ มีเอกลักษณ์ของตนเอง ยังคงเก็บลักษณะสังคมและวัฒนธรรมแห่งการช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนบุพกาลเอาไว้ ซึ่งสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองของศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์มี

ความเห็นที่ว่า ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะพิเศษของสังคมและวัฒนธรรมไทย และเป็นเหตุผลพื้นฐานในการเสนอให้ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางของการพัฒนา

ประการที่สอง การใช้กรอบการวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์ทำให้ได้ความคิดว่า จะเข้าใจชุมชนได้ จะต้องรู้ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับรัฐ และจะต้องปฏิเสธรัฐที่มีลักษณะเดิม การปฏิเสธรัฐจะทำให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้ฐานะและบทบาทของตนเองเด่นชัดขึ้น ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ดีของชุมชนซึ่งถูกทำลายโดยรัฐ มีความสำคัญสูงสุดในการรื้อฟื้นพลังชุมชน

การศึกษาชุมชนโดยใช้ทฤษฎีมาร์กซิสต์ ทำให้เห็นความสำคัญของการดำรงอยู่ของชุมชนหมู่บ้านผ่านข้ามระบบสังคมเศรษฐกิจแบบต่างๆ และทำให้มีความเห็นว่า ไทยไม่ควรพัฒนาในแนวทางทุนนิยม แต่ควรพัฒนาในแนวชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับสำนักคิดวัฒนธรรมชุมชน

มงคล ด้านธานินทร์ (๒๕๔๑) ไม่ได้ให้คำจำกัดความในเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนโดยตรงเพราะเห็นว่า จะเป็นเพียงข้อความหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนพยายามจำความหมาย มากกว่าที่จะพยายามทำความเข้าใจ ดังนั้นในที่นี้จึงใช้วิธีตั้งเป็นประเด็นเพื่อตอบคำถาม ให้เกิดความเข้าใจในศัพท์ เพื่อจะได้หลีกเลี่ยงการจำ โดยได้ตั้งเป็นประเด็นในลักษณะเป็นกรอบแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน แนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑. ภูมิภาค หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องดำเนินการด้วยความมุ่งมั่น ต้องสัมพันธ์กับ การเมือง การปกครอง การศึกษา และวัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การดำเนินการเศรษฐกิจใดๆ จะไม่ช่วยให้บรรลุภูมิภาคได้

๒. ทำอะไร หมายถึง ทำงานเพื่อดำรงชีพในแนวสัมมาชีพ เพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่นๆ ในชุมชน เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลผลิต ตัดเย็บเสื้อผ้า ปลูกพืชสมุนไพร บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

๓. ทำกับใคร หมายถึง ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเองอย่างไม่เป็นทางการ ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น สหกรณ์ สมาคมหรือรวมกลุ่มกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือนักวิชาการ

๔. ทำอย่างไร เมื่อรวมกลุ่มแล้วก็ทำการผลิตสินค้า แปรรูป และซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า

๕. ทำไปทำไม เนื่องจากชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน การรวมกลุ่มจะช่วยให้เกิดความพออยู่พอกิน เกิดความพึงพอใจ เพื่อจะเกิดความคุ้มค่ากับการลงทุน และเพื่ออะไร

๖. เพื่ออะไร เป็นการรวมตัวของชุมชนในระดับล่างสุดของสังคม เพื่อร่วมกันทำงานให้คนมีความสุข และชุมชนมีความเข้มแข็ง

มงคล ด้านธานินทร์ (๒๕๔๑) ได้ทำการศึกษาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประกอบด้วย ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนและกำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้

๑ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยนี้เป็นลำดับแรก เพื่อทำให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๔ ปัจจัย ดังนี้

๑.๑ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วยการพัฒนากลุ่มคน ๓ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ การพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ให้มีความรู้และความสามารถในการวิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้า และการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก นอกจากนี้ควรมีความสามารถในการระดมคน

เงินทุน การบริหารและการจัดการกระบวนการผลิต การแปรรูป และการใช้ทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาชาวบ้านให้มีความสนใจในกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนโดยพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้และความสามารถด้านเทคนิคการผลิต และการแปรรูป และการพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์ และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมประสานเพื่อเศรษฐกิจชุมชน

๑.๒ การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน ควรมีความเข้าใจในการสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มที่มีผู้นำชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำงาน ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชน โดยการทำงานด้วยวิธีการนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่คนชนบทมีความเกื้อหนุนหนุนใจซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของคนในชนบท เนื่องจากต่างฝ่ายต่างมีทุนทรัพย์และเครื่องมือทำกินที่ไม่มากนัก

๑.๓ การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มาซึ่งเงินทุน ได้แก่ เงินทุนที่ได้จากการระดมทุนในหมู่บ้าน จากชาวบ้านผู้สนใจในการผลิตและการแปรรูปจะถูกนำไปใช้อย่างสมเหตุสมผล มีความต่อเนื่องและไม่ค่อยเสียหายจากการคดโกงด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งต่างจากเงินทุนที่รัฐสนับสนุนผ่านหน่วยงานราชการและเงินของภาคเอกชนที่ถูกนำไปใช้อย่างไม่ระมัดระวัง เพราะชาวบ้านมักถือว่าไม่ใช่เงินของตน การได้มาซึ่งเงินทุนอาจได้จากกิจกรรมออมทรัพย์ การระดมหุ้น การระดมทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือจากการรับทุนช่วยเหลือจากภายนอกสมทบกับทุนภายในชุมชน

๑.๔ การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการผลิต เนื่องจากในช่วงฤดูแล้ง หรือฤดูฝนที่ฝนตกขาดช่วง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคด้วยความลำบาก ดังนั้นคนในชุมชนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีร่างกายแข็งแรงจะอพยพหางานทำนอกพื้นที่จึงส่งผลให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างไม่ต่อเนื่อง

๒. กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อมีความพร้อมในปัจจุบันผลักดันเศรษฐกิจชุมชนทั้ง ๔ ปัจจัยแล้ว จึงทำให้กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนพร้อมที่จะดำเนินการได้ ประกอบด้วย กิจกรรมการผลิต การบริโภค การแปรรูปและการขาย ให้สามารถดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการนี้อาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

๒.๑ การเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกการเกษตร ประกอบไปด้วยผลิตภัณฑ์จากผ้า เช่น

๑) การทำผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม มัดหมี่ ผ้าขาวม้า และกระเป่าผ้าชนิดต่างๆ เป็นต้น

๒) ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บเสื้อผ้า เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ภายในบ้านและสำนักงาน เป็นต้น

๓) ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่และหวาย เช่น ตะกร้า เข่ง กระจาด เสื่อหวาย เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ เช่น การดอกไม้ ผลไม้ และไม้ประดับจากกระดาษชนิดต่างๆ เป็นต้น

๔) ผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูป เช่น ผลิตภัณฑ์จากผลไม้พร้อมดื่ม ไวน์จากผลไม้ชนิดต่างๆ เป็นต้น

๕) ผลิตภัณฑ์วัสดุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง เป็นต้น

๒.๒ กิจกรรมลานค้าชุมชน ได้แก่ การจัดหาพื้นที่ที่ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเพื่อซื้อ และขายสินค้า ซึ่งลานค้านี้อาจตั้งในตลาดชนบท ตลาดเมือง โดยปลอดการเสียค่าธรรมเนียมต่างๆ

๒.๓ กิจกรรมร้านค้าชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันตั้งร้านค้าเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งมักมีความเกี่ยวพันกับกิจกรรมการออมทรัพย์ การระดมหุ้น ระดมทุน การผลิต และการแปรรูป ซึ่งถือว่าเป็นวงจรที่กลุ่มเกษตรกรผู้มีประสบการณ์จัดตั้งขึ้น

๒.๔ การท่องเที่ยว โดยเป็นที่รู้กันว่าประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งโบราณสถาน น้ำตกแม่น้ำ ลำคลอง และทิวทัศน์ธรรมชาติ ซึ่งการฟื้นฟูความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ จะทำให้ผู้คนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเข้ามาเที่ยว เป็นโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเก็บเงินค่าขนส่งและการขายผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากหรือของที่ระลึกได้

๒.๕ ศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ หรือเรียกว่า ศูนย์ One-Stop-Service เป็นการจัดตั้งเพื่อเจริญรอยตามพระราชดำริที่ว่า ควรมีสถานที่ที่เกษตรกรสามารถแสวงหาข้อมูล คำแนะนำในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ การใช้น้ำ บำรุงดิน การป้องกันและปราบศัตรูพืช การลงทุน การตลาด การแปรรูป ผลผลิต เป็นต้น ได้อย่างครบครัน

การแบ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์ตามเกณฑ์ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (๒๕๕๒) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น และมีมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาดสามารถแบ่งผลิตภัณฑ์ออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

๑. ประเภทอาหาร หมายถึง ผลผลิตทางการเกษตรและอาหารแปรรูป ซึ่งได้รับมาตรฐาน อย., GAP, HACCP, Qmark, มผช., มอก., มาตรฐานเกษตรอินทรีย์, ฮาลาล และมีบรรจุภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย ประกอบด้วย ผลผลิตทางการเกษตรที่บริโภค เช่น พืชผัก และผลไม้ เป็นต้น ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและผ่านกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น เช่น ข้าวสาร เนื้อสัตว์สด เป็นต้น และอาหารแปรรูปสำเร็จรูปและสำเร็จรูป

๒. ประเภทเครื่องดื่ม หมายถึง ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ สุราแช่ สุรากลั่น เช่น สาโท ไวน์ อุ เหล้าขาว เป็นต้น และเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ เครื่องดื่มประเภทพร้อมดื่ม ผลิตภัณฑ์ประเภทขงละลาย และผลิตภัณฑ์ประเภทขง เช่น น้ำผลไม้ น้ำสมุนไพร เป็นต้น

๓. ประเภทผ้า และเครื่องแต่งกาย หมายถึง ผ้าทอและผ้าถักจากเส้นใยธรรมชาติหรือเส้นใยสังเคราะห์ ผลิตภัณฑ์ประเภทเสื้อผ้า เครื่องประดับตกแต่งร่างกายจากวัสดุทุกประเภท ผ้า หมายถึง ผลิตภัณฑ์ผ้าผืนที่ทำจากเส้นใย เส้นด้าย นำมาถักเป็นผืนมีลวดลายเกิดจากโครงสร้างการทอหรือตกแต่งสำเร็จบนผืนผ้า ทำด้วยมือ หรือเครื่องจักร รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าและเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นเส้นใยธรรมชาติและเส้นใยสังเคราะห์ สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าเป็นหลักและมีวัสดุอื่นๆ เป็นองค์ประกอบผสม เครื่องแต่งกาย หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ประดับตกแต่งร่างกาย เพื่อประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม

๔. ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีไว้ใช้หรือตกแต่งประดับในบ้านหรือสถานที่ต่างๆ เครื่องใช้สอย หรือเครื่องเรือน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สอย ตกแต่ง หรือให้เป็นของขวัญ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ที่สะท้อนวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ไม่รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ใช้หรือประดับตกแต่งร่างกาย และสินค้านั้นต้องไม่ผลิตโดยเครื่องจักรอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในลักษณะของโรงงานที่ใช้เครื่องจักรเป็นหลัก โดยไม่ใช่ฝีมือการผลิตของคน ผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก แบ่งออกเป็น ๗ ประเภท ได้แก่ ไม้ จักสานและถักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์ โลหะเซรามิก และเครื่องปั้นดินเผา เคหะ สิ่งทอ และอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กล่าวมา เช่น แก้ว พลาสติก เทียน เป็นต้น

๕. ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร หมายถึง ผลผลิตจากสมุนไพร หรือมีสมุนไพรเป็นส่วนประกอบอ้างอิงประโยชน์และอาจส่งผลต่อสุขภาพ ได้แก่ ยาจากสมุนไพร เครื่องสำอาง สมุนไพร วัตถุ

อันตรายที่ใช้ในบ้านเรือน เช่น น้ำยาล้างจานสมุนไพร สมุนไพรไล่หรือกำจัดแมลง และรวมถึงผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่ใช้ทางการเกษตร

๓. กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

จากการศึกษาของมณฑล ตำนานินทร์ พบว่ากลุ่มชาวบ้านที่ทำเศรษฐกิจชุมชนและได้ผลดีจะมีกำไรส่วนเกินที่ได้หักค่าใช้จ่ายออกแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานจะแบ่งส่วนกำไรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมในชุมชนโดยไม่เรียกเงินคืนในภายหลัง กิจกรรมที่มักได้รับการอุดหนุนได้แก่

๓.๑ การให้การศึกษาแก่เยาวชนในระบบโรงเรียน ในรูปของหนังสือเรียน อาหารกลางวัน อุปกรณ์การศึกษา อีกทั้งได้ให้การสนับสนุนในรูปการศึกษา ดูงาน การพัฒนาแก่เยาวชน และชาวบ้าน

๓.๒ การให้ความอนุเคราะห์ให้ชุมชนแก่เยาวชนหญิง ชาย ที่เมื่อออกจากการศึกษาภาคบังคับแล้วต้องการมีเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ ส่วนคนชราเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการให้เงินช่วยเหลือการรักษาพยาบาล และคนพิการเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการสนับสนุนกิจกรรมที่เหมาะสมกับเขาเหล่านั้น

๓.๓ การสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างถนนคอนกรีตขนาดเล็ก และการขุดสระ โดยไม่ได้ใช้งบประมาณแผ่นดิน แต่ได้จากการแบ่งกำไรจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และกิจกรรมเศรษฐกิจมาสนับสนุน

๓.๔ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มพัฒนาอาชีพในปัจจุบันได้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรดิน น้ำ และป่า ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้สนับสนุนทุนบางส่วนร่วมกับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานจากภายนอก เพื่อส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

สรุปเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาทิ วัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่ เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญคือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม

๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

๔.๑ ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมีนักวิชาการหลากหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

ประชัย ศรีงามร (๒๕๔๙) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในแนวทางการพัฒนา โดยผ่านทางกระบวนการส่งเสริม ชักนำ การสนับสนุนให้ ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ การริเริ่มในการคิดร่วมกำหนดแนวทางในการพัฒนา ร่วมแก้ไขและวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทรัพยากรทางการบริการตลอดจน อำนาจใน

การตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรม แนวทางการดำเนินกิจกรรมของตนเองให้เกิดขึ้นเกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถของตนเองเพื่อเพิ่มและพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตในสังคมอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

สุนทร กองทรัพย์(๒๕๔๘) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มคนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการในรูปกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งด้วยความสมัครใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งใจอันเป็นประโยชน์ต่อตัว บุคคล ต่อกลุ่มคน รวมทั้งต่อส่วนรวม โดยที่ประชาชนต้องเป็นคนตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยตนเองและรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น

ทศพล กฤตยพิสิฐ (๒๕๓๘) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สิ่งที่เน้นในรูปกลุ่ม/องค์กรหรือชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต้องการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีความแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ มีความร่วมมือและรับผิดชอบต่อกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรองรับประชาชนที่เข้ามามีการพัฒนาภูมิปัญญาและมีการรับรู้สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถ ในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม

ถนอม ม่วงกลม (๒๕๔๓) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึงการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าปัญหา สาเหตุของปัญหา ความต้องการของประชาชน ร่วมตัดสินใจในการเลือกทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาพร้อมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานการพัฒนาและร่วมในการประเมินผลด้วย

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (๒๕๒๗) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริม ชักนำและ สร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรมสมาคมมูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน

ยุพาพร รูปงาม (๒๕๔๕) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของบุคคล แก้ไขปัญหาพร้อมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๒๗) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคล ในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อกลุ่มดังกล่าวด้วย

William W. Reeder(๑๙๗๘) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

ปรัชญา เวสารัชช์ (๒๕๕๔) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการใช้ความหมาย หรือใช้ทรัพยากร บางอย่างส่วนตัวในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผล และร่วมรับผิดชอบต่อด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่มทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน เกิดการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนา

ชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงานหรือการ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานหรือโครงการเกิดประสิทธิผล หรือคือการที่ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจช่วยปฏิบัติการเข้าร่วม รับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนของตน ร่วมกันกระทำในสิ่งที่ลงความเห็นร่วมกันตามความต้องการของชุมชน และสิ่งที่ช่วยกันทำต้องเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดปัญหาความต้องการ ของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมสร้างพลัง ให้แก่ประชาชนในชุมชน/ กลุ่ม /องค์กรที่ตั้งขึ้นในชุมชน

๕.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Blatchford E. (๑๙๙๔) ศึกษาการทำงานร่วมกันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนชนบท อแลสกา ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์หลักในการทำงานร่วมกันคือการตั้งเป้าหมายของชุมชน ร่วมกันเพื่อ ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในชนบทอแลสกา โดยมีแนวทางร่วมกันคือ ๑) กำหนดความเป็นไปได้ในทาง ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างบุคคลกับสังคมชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ชุมชนท้องถิ่น โดยให้คนในชุมชน ตระหนักว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่สามารถปฏิบัติได้จริง ๒) รัฐบาลควรมีบทบาทในการทำหน้าที่กระตุ้นเพื่อ สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ๓) การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง งานของคนในท้องถิ่น ซึ่งโอกาส ในการสร้างงานจะไม่เกิดขึ้นถ้าทักษะของงานนั้นไม่ตรงกับทักษะของคนในท้องถิ่น และ ๔) แนวทางที่ดีที่สุด คือการสร้างงาน แต่ อย่างไรก็ตามวิธีการปฏิบัติควรดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เช่น การดำรงชีพ ด้วยการล่าสัตว์และตกปลาของคนในชุมชน แต่การสร้างงานเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอจะทำให้ชุมชนมี ความยั่งยืนควรสนับสนุนในปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ น้ำสะอาดเพื่อการบริโภค การสุขภาพ การให้การศึกษา การสร้างคุณภาพให้แก่เด็กในชุมชน การมีโปรแกรมการฝึกอบรม และมีการบริการเพื่อสุขภาพให้แก่คนใน ชุมชน

Crowe J. A. (๒๐๐๖) ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในวอชิงตันโดยการศึกษา ธรรมชาติ และทุนทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาทุนทางสังคมจะทำให้ชุมชนสามารถ พัฒนาตนเองได้ดีกว่า การพยายามเสริมสร้างความแข็งแกร่งในทางอุตสาหกรรม โดยเน้นการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อ ชุมชนที่สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนได้ ชุมชนที่มีที่ตั้งที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายสามารถควบคุม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและมีพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางจะนำมาซึ่งความได้เปรียบในการเสริม ความแข็งแกร่งในชุมชนนั้นๆ การศึกษาในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตลาดและ การเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบ และผู้จัดหา (Suppliers) นั้น เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกที่ตั้งของธุรกิจ อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมของชุมชนมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของอุตสาหกรรม แต่ก็ยังไม่สามารถพยากรณ์อนาคตได้ ในการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงการมีเครือข่ายที่หลากหลาย และการระดม ความคิดเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่อุตสาหกรรม โดยการไขกลยุทธ์การร่วมมือกันระหว่าง ๒ ชุมชน เพื่อมุ่งสู่การประสบความสำเร็จและการพัฒนาคุณภาพของการบริการสาธารณะ ได้แก่ การศึกษา การบริการด้านสุขภาพ และการพัฒนาเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวก เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ เลือกทำเลที่ตั้งในการดำเนินธุรกิจ ดังนั้น การพัฒนาการบริการทางสังคมและโครงสร้างพื้นฐานจึงมีบทบาท

สำคัญในการเสริมความเข้มแข็งให้อุตสาหกรรม ในทางกลับกันชุมชนเองก็เสียผลประโยชน์จากความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมไปด้วย เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่ชุมชนจะเข้าไปจัดการในด้านต่างๆ ได้แก่ การสูญเสียการควบคุมสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และพื้นที่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้แก่ชุมชน เนื่องจากการสร้างโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีพื้นที่ลดลงทำให้การพัฒนาชุมชนด้วยตนเองมีความยากลำบาก และใช้ระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น ซึ่งในระยะยาวการที่จะประสบความสำเร็จในการพัฒนาได้นั้น คนในชุมชนควรรู้จักประหยัดและช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ศิริวรรณ เจนการ และคณะ(๒๕๔๕) ผลการศึกษาที่พบว่าธุรกิจชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พัฒนาจากการเรียนรู้จากบริบทการสนับสนุนและประสานสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน และปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย ความเป็นเจ้าของร่วม การใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแกนนำ สมาชิกที่เข้มแข็ง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก และการบริหารจัดการ การให้ผู้ที่เกี่ยวข้องของร่วมกันในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาคในกิจกรรม การพัฒนาจากการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองอย่างแข็งขัน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน สื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและพัฒนางานเพื่อผลสำเร็จของงาน

สุมาลี สันติพลวุฒิและคณะ (๒๕๔๔) ศึกษาแนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลเขาสามยอดและตำบลชอนน้อย จังหวัดลพบุรีโดยมีกรอบแนวคิด ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องมียุทธศาสตร์มาจากการพัฒนาในระดับชุมชน และความยั่งยืนในระดับชุมชนขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตของประชาชนและความเข้มแข็งของชุมชน โดยคุณภาพของชีวิต ประกอบด้วย คุณภาพชีวิตด้านความจำเป็นพื้นฐาน ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ด้านโอกาสในการดำรงชีวิต และด้านความสะดวกรสบายในชีวิต ส่วนในความมั่นคง ความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านทุนธรรมชาติปัจจัยด้านทุนมนุษย์ และปัจจัยด้านทุนการเงิน ผลการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมในระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต คือ ปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต ของประชาชนกลุ่มตัวอย่างในทั้ง ๒ ชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านความเข้มแข็งพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

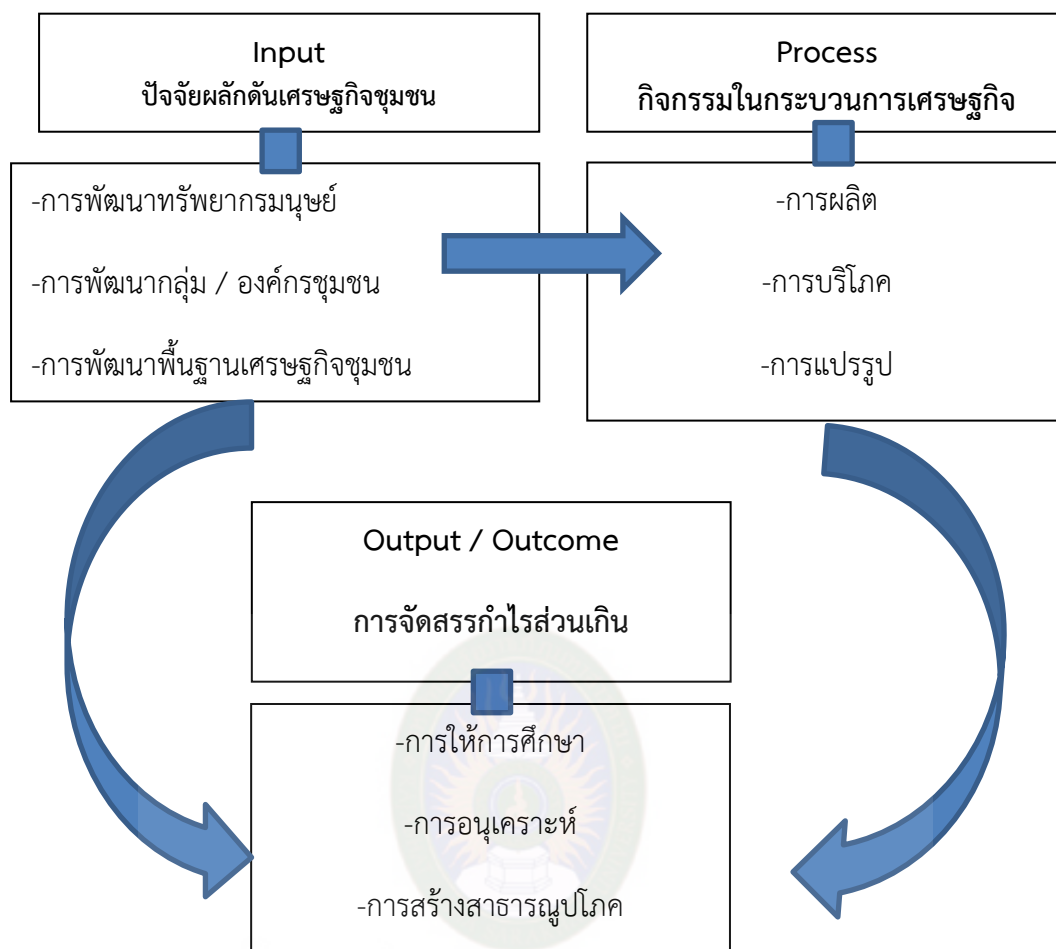
สุมาลี พุ่มภิญโญและคณะ (๒๕๔๕) ศึกษาสถานการณ์ด้านการผลิต การตลาดโอกาสทาง การตลาด และกลยุทธ์ทางการตลาดของสินค้าศิลปหัตถกรรมพื้นภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษาดอกไม้ประดิษฐ์จังหวัดนครราชสีมา และอ่างทอง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ผลิตในจังหวัดนครราชสีมาใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเทคโนโลยีในการผลิตส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับต่ำ แต่โอกาสในการพัฒนาทางเทคโนโลยีมีความเป็นไปได้สำหรับกลุ่มที่สินค้ามีคุณภาพดี และผู้นำที่มีความสามารถ แต่ในกรณีของจังหวัดอ่างทอง กลุ่มผู้ผลิตต้องนำวัตถุดิบมาจากท้องถิ่น เทคโนโลยีในการผลิตอยู่ในระดับกลางและโอกาสพัฒนาเทคโนโลยีมีความเป็นไปได้มาก สำหรับ สถานการณ์ทางด้านการตลาดและกลยุทธ์ทางการตลาดของกลุ่มผู้ผลิตทั้ง ๒ จังหวัดดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีการใช้กลยุทธ์ทางการตลาด ทุกประเภททั้งด้านราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์และการส่งเสริมการตลาด ทางด้านโอกาสทางการตลาดพบว่าจุดแข็งของกลุ่มผู้ผลิตในจังหวัดนครราชสีมาคือความสามารถในการสร้างกำไรได้สูง ในขณะที่จุดอ่อนที่สุดคือ อุปสรรคขาดความทันสมัยและความเสียเปรียบด้านภูมิศาสตร์ แต่ในกรณีของกลุ่มผู้ผลิตในจังหวัดอ่างทองจุดแข็งที่สุดคือ

ความสามารถในการสร้างความต้องการของลูกค้า จุดอ่อนที่สำคัญที่สุด คือขาดความมั่นคงทางการเงิน และต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการส่งเสริมการวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีสำหรับการผลิตดอกไม้ประดิษฐ์ โดยเน้นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายให้มากขึ้น

เสธา เขียว (๒๕๕๒) ศึกษาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานีโอศกตำบลบุ่งใหม่ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทด้านกายภาพชุมชนราชธานีโอศก ศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานีโอศก และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานีโอศก ผลการวิจัยพบว่าบริบทชุมชนราชธานีโอศกมีแหล่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลของจังหวัดอุบลราชธานี ลักษณะภูมิ กายภาพเป็นที่ต่ำเหมือนแอ่งกระทะ มีคณะกรรมการบริหารชุมชนทำหน้าที่ในการบริหารชุมชนสภาพของเศรษฐกิจชุมชนมีการทำกิจกรรมด้านแปรรูปผลผลิตของหมู่บ้านในรูปของสหกรณ์บุญนิยม มีปรัชญาที่จะแปรรูปผลผลิต ซึ่งไม่ใช่เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตแต่เป็นการเพิ่มพูนภูมิปัญญาและพัฒนาเทคโนโลยี รูปแบบการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในด้านสภาพเศรษฐกิจ เน้นการผลิตเพื่อบริโภคเองภายในชุมชนมากกว่าการผลิตในรูปของการจำหน่าย ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเศรษฐกิจชุมชน อยู่ที่จำนวนแรงงานที่มีจำกัด ปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการผลิตและการแปรรูปประกอบด้วยปัญหาทางด้านการผลิต ปัญหาด้านฝีมือของผู้ผลิตที่มีความชำนาญและความอดทนแนวทางในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในชุมชนราชธานีโอศก ควรเน้นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิตและการแปรรูปแก่ผู้บริหารและสมาชิกชุมชน การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ควรเน้นการพัฒนาด้านการตลาดของกลุ่มอาชีพในชุมชนราชธานีโอศก

ณัฐนันท์ จิตติยาปราโมทย์ (๒๕๕๔) ศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเพาะและแปรรูปเห็ดบ้านสวนแม่วะ ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอมะนังจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงผลการดำเนินงาน ปัญหา และเหตุปัญหของการบริหารจัดการ เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะและแปรรูปเห็ดบ้านสวนแม่วะมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด ๒๕ คน โดยแบ่งความรับผิดชอบเป็นกลุ่มทำก้อนเชื้อเห็ด กลุ่มหยอดเชื้อเห็ด และกลุ่มแปรรูปเห็ด มีผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ดนางฟ้าจำนวน ๖ ชนิดได้แก่ น้ำพริกเผาเห็ด แหนมเห็ด เห็ดสวรรค์ เห็ดสามรส เห็ดทอดกรอบ และเห็ดแดดเดียว จากการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มพบว่าจุดแข็งของกลุ่มคือมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย วัตถุดิบปลอดภัยมีอยู่ในชุมชน เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จุดอ่อนของกลุ่ม ได้แก่ รสชาติที่ไม่ได้มาตรฐาน ขึ้นอยู่กับผู้ปรุงรส บรรจุภัณฑ์ที่ไม่ดึงดูดใจลูกค้า ผลผลิตของเห็ดนางฟ้าซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักมีปริมาณลดลง โอกาส ได้แก่ กระแสการบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารมังสวิรัตและผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีสารพิษ อุปสรรคของกลุ่ม ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศทำให้ยอดขายลดลง ราคาเครื่องปรุงอื่นๆ มีราคาแพงเพิ่มขึ้น ความต้องการและความคาดหวังของกลุ่ม ได้แก่ การเพิ่มปริมาณเห็ดนางฟ้าให้มากขึ้นและการเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ ด้านการตลาดคือการปรับปรุงบรรจุภัณฑ์เพื่อให้ได้มาตรฐานสากล ด้านการเงินและบัญชีคือการทำบัญชีรายรับรายจ่ายที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงได้ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมไปขับเคลื่อนและพบว่า ด้านการจัดการกลุ่มส่วนใหญ่มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน ตามลักษณะโครงสร้างขององค์กร ด้านวัตถุดิบปัจจุบันปริมาณเห็ดนางฟ้าเพิ่มมากขึ้น ด้านการผลิตทางกลุ่มมีการกำหนดปริมาณการใส่เครื่องปรุงเพื่อให้ได้มาตรฐานเพิ่มผลิตภัณฑ์น้ำพริกปนสวรรค์ และน้ำพริกปนเห็ดทอดกรอบเจ ด้านการตลาดปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ใหม่และด้านการเงินและบัญชีมีการจัดทำระบบการทำบัญชีรับจ่าย

๖. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากภาพกรอบแนวคิดประยุกต์มาจากมงคล ด้านธานินทร์ (๒๕๔๑) เศรษฐกิจชุมชนเชิงระบบ หลักการและแนวปฏิบัติ สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ มีผลกระทบทางตรงต่อกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้และและนอกจากนี้ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนยังมีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชน ได้แก่ การให้การศึกษา การอนุเคราะห์ การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้ใช้ขั้นตอนการดำเนินการที่มีกลุ่มเป้าหมายทุกภาคส่วนร่วมกันปฏิบัติการวิจัยตั้งแต่ร่วมกันสื่อสาร เตรียมความพร้อม วิเคราะห์ปัญหา กำหนดความต้องการแสวงหาภาคีพัฒนา ศึกษาข้อมูล ตัดสินใจวางแผนและดำเนินการตามแผนในระยะแรก โดยมีกิจกรรมการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ที่นักวิจัยจะเป็นวิทยากรกระบวนการ ขับเคลื่อนให้เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

- ๓.๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล,
- ๓.๓. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย
- ๓.๔. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕. การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร คือ ประชาชนทุกคนที่อาศัยในชุมชนส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๑,๒๕๘ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๐๐ คน โดยมีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ตามเกณฑ์ คือ เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษของชุมชนหรือเป็นผู้มีความรู้ด้านเกษตรในชุมชนหรือชาวบ้านในชุมชนที่มีความสนใจด้านการเกษตรและมีความเต็มใจเข้าร่วมโครงการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนหลัก ดังนี้

๑. การสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยวิทยากรกระบวนการจัดกลไกการเตรียมความพร้อมในแต่ละส่วนของภาคีวิจัยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเป้าหมายร่วมของการวิจัยด้วยการสังเกตการณ์สถานการณ์ในชุมชน แสวงหาภาคีหลัก จัดประชุมปฏิบัติการร่วมกัน ระหว่าง ผู้นำ ชุมชน ผู้แทนกลุ่มอาชีพ ผู้แทนภาคราชการ และนักวิจัย เพื่อทำความเข้าใจและตกลงร่วมกันในการสร้างความร่วมมือการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยความเห็นชอบหลักของชุมชน สรุบบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงาน เริ่มดำเนินการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กลุ่มอาชีพ โดยการสำรวจศักยภาพชุมชนร่วมกัน ทั้งข้อมูลทางกายภาพ และแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ของพื้นที่วิจัย ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร สังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง เก็บข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและบันทึกการประชุมระดมสมอง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปอุปนัย เป็นข้อมูลบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กลุ่มอาชีพในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อใช้ประกอบชุดความรู้ในการพัฒนาแผนธุรกิจและการประกอบการกลุ่มอาชีพในชุมชนที่วิทยากรกระบวนการหนุนเสริมให้เกิดการร่วมวิเคราะห์ตัดสินใจและกำหนดแผนจัดตั้ง และดำเนินงานกลุ่มอาชีพ

๒. การดำเนินการวิจัย โดยวิทยากรกระบวนการนำข้อสรุปจากการวิจัยระยะที่ ๑ มาขยายผลเป็นการพัฒนาหรือแก้ปัญหาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดแนวทางการพัฒนา เป็นแผนงานหรือโครงการการปฏิบัติการตามแผนงานที่กำหนด ผลของการศึกษาข้อมูลบริบทและความรู้ที่ควรจะต้องได้รับการเพิ่มเติมให้กับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องทำให้ร่วมกันกำหนดแผนหนุนเสริมศักยภาพก่อนการตัดสินใจกำหนดแผนและดำเนินการก่อน โดยการศึกษาดูงานแนวทางการจัดการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้การทำแผนและโครงการเชิงธุรกิจกลุ่มอาชีพผลของความเห็นชอบร่วมกัน การทดลองจัดกิจกรรมการผลิตและการตลาด นำมาซึ่งกิจกรรมการปฏิบัติการวิเคราะห์และพัฒนาแนวทางการจัดตั้งกลุ่ม และนำเสนอผลการพัฒนาถอดบทเรียนในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่ห้องประชุม รวมถึงขั้นตอนสุดท้ายของการดำเนินการวิจัยในระยะที่ ๒ คือ การดำเนินการกิจกรรมร่วมกันโดยการจัดวางจำหน่ายที่ตลาดเพื่อทดสอบความพร้อมการประกอบกิจการของกลุ่มอาชีพในสถานการณ์จริง พร้อมไปกับการร่วมกันวิพากษ์ผลการนำเสนอผลงานของกลุ่มอาชีพ ตลอดจนเตรียมปรับปรุงแผนธุรกิจให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของการสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนจากหน่วยอื่นๆ ที่จะดำเนินการจัดสรรให้กับกลุ่มอาชีพในโครงการนี้ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ การสรุปบทเรียนหลังการปฏิบัติ และแบบสอบถามความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรม

๓. การติดตามและประเมินผลโครงการ เป็นขั้นตอนการวิจัยประเมินผลเพื่อติดตามประเมินผลการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนที่ ๒ และสร้างความรู้จากการใช้ความรู้ตลอดการดำเนินการวิจัยเป็นกิจกรรมที่เป็นไปตามแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่จะต้องมีการกำกับดูแลการดำเนินการตามแผนอย่างใกล้ชิดเพื่อการป้องกันความเสี่ยง การพิจารณาปรับเปลี่ยนและการเรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลา ถึงแม้จะเกิดความคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่กำหนดแต่ยังได้เรียนรู้หรือปรับตัวได้ทัน บนฐานของการมีส่วนร่วมทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับผิดชอบในการวิจัยทั้งระบบการเก็บข้อมูลได้จากการประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียนก่อน ระหว่างและหลังการปฏิบัติการในกิจกรรมย่อยของการวิจัยจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย การสังเกตแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปตีความแบบอุปนัย ภายใต้ความรู้ ความเข้าใจที่มีเหตุผลต่อการยอมรับร่วมกันของภาคีในโครงการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย

ได้แก่ แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ประเด็นสนทนากลุ่ม และแนวทางการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

๑. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แนวคิดการพัฒนามีส่วนร่วมของประชาชน
๒. ทำการร่างเครื่องมือโดยกำหนดคำถามหลัก ได้แก่
 - ๒.๑ ข้อมูลทั่วไป
 - ๒.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของประชาชน แผนพัฒนาและกิจกรรมดำเนินงาน ผลลัพธ์จากการพัฒนา
 - ๒.๓ นำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อตรวจสอบด้านความถูกต้องของภาษา ความครอบคลุมของประเด็นคำถาม ได้แก่

๒.๓.๑ อาจารย์สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน ๑ คน

๒.๓.๒ อาจารย์สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน ๑ คน

๒.๓.๒ อาจารย์จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน ๑ คน

๒.๔ ทำการปรับปรุงเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๒.๕ นำเครื่องมือไปใช้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และข้อมูลเชิงคุณภาพมีการจัดกระทำข้อมูลตามหมวดหมู่ที่กำหนด และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) ศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวของชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ๒) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๔.๑. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑) ศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวของชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

จากการสำรวจข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวของชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า จำนวนหลังคาเรือนที่เก็บข้อมูลศึกษาทั้งหมด ๑๐๐ หลังคาเรือน พบว่า เพศหญิงมากกว่าร้อยละ ๖๐ อยู่ในช่วงอายุ ๔๑ - ๖๐ ปี ร้อยละ ๕๑ ระดับการศึกษาประถมศึกษา ร้อยละ ๕๔ อาชีพรับจ้างทุกประเภท ร้อยละ ๙๖ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓-๔ ร้อยละ ๕๑ ลักษณะบ้านที่อาศัยเป็นบ้านตนเอง ร้อยละ ๙๖ แบบถาวรคงทนทานแข็งแรง ร้อยละ ๑๐๐ มีการใช้ไฟฟ้าจากมิเตอร์ส่วนตัวร้อยละ ๙๘ รายรับทั้งหมดต่อปี ต่ำกว่า ๑๐๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๕๔ รายจ่ายทั้งหมดต่อปี ช่วง ๑๐๐,๐๐๑-๒๐๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๔๘ แหล่งรายได้ส่วนใหญ่จากรายได้จากการทำนาและรายได้จากหน่วยงานราชการ ร้อยละ ๔๕ รูปแบบการออมฝากธนาคาร ร้อยละ ๕๑ ประเภทรายจ่ายค่าวัสดุดิบประกอบอาหาร ร้อยละ ๙๐ รองลงมาค่าเครื่องแต่งกาย และของใช้ส่วนตัวและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ของใช้ในบ้าน ร้อยละ ๘๒ มีภาระหนี้สิน ร้อยละ ๖๐ แหล่งเงินกู้จาก ธนาคาร/สถาบันการเงินเอกชน ร้อยละ ๓๗.๓๘ รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลระดับครอบครัวของชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ที่	รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
๑	ข้อมูลผู้ให้ข้อมูล		
๑.๑	เพศ		
	ชาย	๔๐	๔๐.๐๐
	หญิง	๖๐	๖๐.๐๐
๑.๒	อายุ		
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑	๑.๐๐
	๒๑-๔๐ ปี	๗	๗.๐๐
	๔๑-๖๐ ปี	๕๑	๕๑.๐๐
	๖๑ ปี ขึ้นไป	๔๑	๔๑.๐๐
๑.๓	ระดับการศึกษา		
	ประถมศึกษา	๕๔	๕๔.๐๐
	มัธยมศึกษา	๓๖	๓๖.๐๐
	สูงกว่าปริญญาตรี	๑๐	๑๐.๐๐

ที่	รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
๑.๔	อาชีพ		
	เกษตรกรรม	๒๖	๒.๐๐
	รับจ้างทุกประเภท	๕๙	๙๖.๐๐
	ค้าขาย	๗	๑.๐๐
	รับราชการ	๘	๑.๐๐
๒.	ข้อมูลระดับครัวเรือน		
๒.๑	จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
	๑ คน	๗	๗.๐๐
	๒ คน	๑๕	๑๕.๐๐
	๓ คน	๒๓	๒๓.๐๐
	๔ คน	๒๘	๒๘.๐๐
	๕ คน	๘	๘.๐๐
	๖ คน	๗	๗.๐๐
	๗ คน	๓	๓.๐๐
	๘ คน	๕	๕.๐๐
	๙ คน	๓	๓.๐๐
	๑๐ คน	๑	๑.๐๐
	ค่าเฉลี่ย(X),ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	๒.๘(๑.๕)	
	ค่ามากที่สุด(MAX)-ค่าน้อยที่สุด(Min)	๑๐-๑	
๒.๒	ลักษณะบ้านที่อาศัย (คน)		
	เช่าบ้านคนอื่น	๒	๒.๐๐
	อาศัยอยู่บ้านตนเอง	๙๘	๙๘.๐๐
๒.๓	การใช้ไฟฟ้า		
	ใช้ไฟฟ้าจากมิเตอร์ส่วนตัว	๙๘	๙๘.๐๐
	ใช้มีไฟฟ้าจากแหล่งอื่น	๒	๒.๐๐
๒.๔	ลักษณะบ้านที่อาศัย		
	แบบชั่วคราวไม่ถาวร	๐	๐.๐๐
	แบบถาวรคงทนทานแข็งแรง	๑๐๐	๑๐๐
๒.๕	รายได้ทั้งหมดต่อปี		
	ต่ำกว่า ๑๐๐,๐๐๐ บาท	๖๒	๖๒.๐๐
	๑๐๐,๐๐๑ - ๒๐๐,๐๐๐ บาท	๒๙	๒๙.๐๐
	มากกว่า ๒๐๐,๐๐๑ บาท	๙	๙.๐๐
๒.๖	แหล่งรายได้		
	รายได้จากการทำนา	๔๕	๔๕.๐๐
	รายได้จากการปลูกพืช	๒๕	๒๕.๐๐
	รายได้จากการเลี้ยงสัตว์	๒๑	๒๑.๐๐

ที่	รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
	รายได้จากการค้าขาย	๒๖	๒๖.๐๐
	รายได้จากเงินกู้	๑๑	๑๑.๐๐
	รายได้จากค่าเช่า	๑	๑.๐๐
	รายได้จากดอกเบี้ยเงินฝาก	๑๐	๑๐.๐๐
	รายได้จากญาติพี่น้องส่งมาให้	๓๒	๓๒.๐๐
	รายได้จากการรับจ้าง	๔๐	๔๐.๐๐
	รายได้จากหน่วยงานราชการ	๔๕	๔๕.๐๐
๒.๗	รูปแบบการออม		
	ฝากธนาคาร	๕๑	๕๑.๐๐
	ฝากสหกรณ์	๒๑	๒๑.๐๐
	ซื้อประกันชีวิต	๑๒	๑๒.๐๐
	ซื้อหุ้นจากกลุ่มหรือกองทุน	๒๑	๒๑.๐๐
	พันธบัตรหรือฉลากออมทรัพย์	๑๑	๑๑.๐๐
๒.๘	รายจ่ายทั้งหมดต่อปี		
	ต่ำกว่า ๑๐๐,๐๐๐ บาท	๔๗	๔๗.๐๐
	๑๐๐,๐๐๑ - ๒๐๐,๐๐๐ บาท	๔๘	๔๘.๐๐
	มากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ ขึ้นไป	๕	๕.๐๐
๒.๙	ประเภทรายจ่าย		
	ค่าข้าวสาร	๔๙	๔๙.๐๐
	ค่าวัตถุดิบประกอบอาหาร	๙๐	๙๐.๐๐
	ค่าสุรา บุหรี่ และสิ่งทำลายสุขภาพ	๒๔	๒๔.๐๐
	ค่าเครื่องแต่งกาย และของใช้ส่วนตัว	๘๒	๘๒.๐๐
	ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ของใช้ในบ้าน	๘๒	๘๒.๐๐
	ค่ารักษาพยาบาล และค่ายา	๗๑	๗๑.๐๐
	ค่ายานพาหนะและการเดินทาง	๖๒	๖๒.๐๐
	ค่าใช้จ่ายในการศึกษา	๔๑	๔๑.๐๐
	ค่าใช้จ่ายด้านพิธีกรรม	๖๑	๖๑.๐๐
	ค่าใช้จ่ายในการสื่อสาร	๔๙	๔๙.๐๐
	ค่าสารเคมีทางการเกษตร	๒๖	๒๖.๐๐
	ค่าปุ๋ยเคมี	๓๒	๓๒.๐๐
	ค่ารักษาสัตว์	๒๒	๒๒.๐๐
	ค่าจ้างแรงงานภาคการเกษตร	๒๖	๒๖.๐๐
	ค่าเช่า/ซื้อเครื่องจักรกล/รถเพื่อการเกษตร	๓๒	๓๒.๐๐
	ค่าเมล็ดพันธุ์/พันธุ์ไม้	๒๖	๒๖.๐๐
	ค่าภาษีทุกประเภท	๕๔	๕๔.๐๐
	ค่าเบี้ยประกันภัย	๔๒	๔๒.๐๐

ที่	รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
	การพนันเสี่ยงโชค	๓๔	๓๔.๐๐
๒.๑๐	ภาระหนี้สิน	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
	ไม่มีภาระหนี้	๔๐	๔๐.๐๐
	มีภาระหนี้สิน	๖๐	๖๐.๐๐
๒.๑๑	แหล่งเงินทุน (N=๖๐)		
	ธนาคาร/สถาบันการเงินเอกชน	๔๐	๖๖.๖๗
	กองทุนหมู่บ้าน/กองทุนเงินล้าน	๒๘	๔๖.๖๗
	กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.)	๑๑	๑๘.๓๓
	ญาติ/เพื่อน	๑๑	๑๘.๓๓
	สหกรณ์ออมทรัพย์ในหน่วยงาน	๑๐	๑๖.๖๗
	นายจ้าง/นายทุน	๓	๕.๐๐
	โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กขคจ.)	๒	๓.๓๓
	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	๒	๓.๓๓

๔.๒. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพของชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นำเสนอการวิจัยตามขั้นตอนการพัฒนา ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นเตรียมการและวางแผน ๒) ขั้นปฏิบัติการตามแผนและติดตาม ๓) ขั้นการประเมินผล

๔.๒.๑ ขั้นตอนเตรียมการและวางแผน

๑) สร้างทีมแกนนำนักศึกษา จำนวน ๘ คน โดยมีเกณฑ์การเลือกแกนนำแบบเฉพาะเจาะจง คือ เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ สุขภาพร่างกายแข็งแรง และเป็นผู้ที่มีความสนใจและเต็มใจสมัครเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนมีความสามารถบริหารจัดการโครงการจนสิ้นสุดโครงการได้ และได้ส่งเข้าเรียนรัฐภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตามโครงการรณรงค์ขับเคลื่อนการสร้างพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ ร่วมกับเครือข่ายขยายแนวโครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ ภายใต้แนวคิด “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ณ จังหวัดน่าน จำนวน ๔ คน ๗ วัน ได้แก่

๒) ทีมแกนนำนักศึกษาสร้างเครือข่ายนักศึกษาหลักสูตรปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม และเครือข่ายแกนนำชุมชน โดยการจัดประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง ภายใต้แนวคิด “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเสริมพลังของทีมเครือข่าย

๓) ทีมเครือข่ายนักศึกษา ฯ และเครือข่ายแกนนำชุมชนลงสำรวจพื้นที่เพื่อค้นหาปัญหาในระดับครอบครัวในชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๑๐๐ หลังคาเรือน

๔) ข้อมูลจากการสำรวจและสนทนากลุ่ม จากกลุ่มตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน พบว่าสภาพของปัญหาที่มีในชุมชนประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง เนื่องจากชุมชนบ้านส่องเป็นชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม และความเจริญก้าวหน้าของสังคมเมืองส่งผลให้ราคาที่ดินสูงขึ้น และคนภายนอกมีความต้องการที่ดินเขตเมืองมากขึ้น ที่ดินที่เป็นที่ที่นาที่ไร่จึงถูกเปลี่ยนมือเป็นของนายทุน จากเดิมที่ชาวบ้านก็จะมีที่นาเป็นของตัวเอง สามารถทำให้ประกอบอาชีพเกษตรได้อย่าง

เต็มที แต่ปัจจุบันก็ผันตัวไปเป็นลูกจ้างของนายจ้าง ก็เกิดปัญหาหลาย ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องมีอาชีพและรายได้ที่ไม่แน่นอน ปัญหาการขาดแคลนแหล่งอาหาร เช่น การเพราะเห็ด ปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เมื่อขาดแคลนแหล่งอาหารชาวบ้านก็ต้องจำเป็นที่จะต้องซื้ออาหาร หรือวัตถุดิบการทำอาหาร อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหารายจ่ายสูง จึงก่อให้เกิดปัญหาเรื่องหนี้สินตามมา

ผลการสนทนากลุ่มระหว่างเครือข่ายนักศึกษากับเครือข่ายประชาชนในชุมชนบ้านสองพบว่า มีความต้องการแก้ไขปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน เพื่อสร้างอาชีพใหม่ และเพิ่มรายได้ ตลอดจนเพื่อสร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร กับกลุ่มแกนนำนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ในการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง จึงมีมติให้มีการแก้ไขปัญหานี้ในมิติด้านการเกษตรกรรม โดยจัดทำโครงการเลี้ยงไก่ไข่ เพื่อสร้างแหล่งอาหารที่มั่นคง สร้างอาชีพและสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และสุดท้ายที่สำคัญยิ่ง คือ ได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

๕) ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่าในการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ ฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม นั้นได้น้อมนำเอาหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน โดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ที่มาของปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืน ที่อยู่ภายใต้ของบริบทชุมชนนั้นอย่างแท้จริง จากที่ได้ใช้หลักการเข้าใจ และเข้าถึง โดยการลงสำรวจข้อมูลเบื้องต้น สอบถามปัญหาและสำรวจความต้องการของชุมชนพร้อมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการ รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ แผนปฏิบัติการโครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ ของบ้านชุมชนสองและมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

กิจกรรม	สถานที่ดำเนินกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย
๑.การประชุมเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างคณะนักศึกษา ผู้นำชุมชน แกนนำในชุมชน และประชาชนในหมู่บ้าน	ศูนย์อยู่ที่ศชุมชนบ้านสอง และศาลากลางหมู่บ้านชุมชนบ้านสอง	ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และชาวบ้านชุมชนบ้านสอง
๒.การอบรมเชิงปฏิบัติการ -วิธีการเลี้ยงไก่ไข่ -การผลิตอาหารไก่ไข่จากวัตถุดิบในหมู่บ้าน -การป้องกันโรคติดต่อและการดูแลสุขภาพไก่ไข่	ศูนย์เรียนรู้บ้านจัวบา อำเภอลำปำ จัหวัดมหาสารคาม	ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และชาวบ้านชุมชนบ้านสอง
๓.การจัดตั้งกองทุนอาหารไก่	ศูนย์เกษตรปลอดสารพิษชุมชนบ้านสอง	ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และชาวบ้านชุมชนบ้านสอง
๔.การปรับปรุงสถานที่เพื่อใช้เป็นโรงเรือนกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่	ศูนย์เกษตรปลอดสารพิษชุมชนบ้านสอง	ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และชาวบ้านชุมชนบ้านสอง

กิจกรรม	สถานที่ดำเนินกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย
๕. การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน	โรงเรียนไก่ไข่ชุมชนบ้านส่องเหนือและชุมชนบ้านส่องใต้	ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และชาวบ้านชุมชนบ้านส่อง
๖. เวทีสรุปผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเลี้ยงไก่ไข่แบบพึ่งพาตนเองตาม แนวทาง เศรษฐกิจแบบพอเพียง	ศูนย์เกษตรปลอดสารพิษ ชุมชนบ้านส่องและศาลากลางหมู่บ้าน	ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และชาวบ้านชุมชนบ้านส่อง

๔.๒.๒. ขั้นตอนการและติดตามการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา พบว่าในการดำเนินงาน โครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ ฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม นั้นได้นำเอาหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน โดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาเพื่อสนองต่อสภาพปัญหาที่อยู่ภายใต้ของบริบทชุมชนนั้นอย่างแท้จริง สรุปผลการดำเนินการพัฒนา ตามรายละเอียดตารางที่ ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ ผลการดำเนินงานพัฒนาตามแผนปฏิบัติการโครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ของชุมชนส่องเหนือและมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

กิจกรรม	ผลการติดตามการดำเนินงาน
๑. การประชุมเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างคณะนักศึกษา ผู้นำชุมชน แกนนำในชุมชน และประชาชนในหมู่บ้าน	- เกิดความร่วมมือและความเข้าใจในทิศทางเดียวกันระหว่าง คณะอาจารย์ นักศึกษา และผู้นำ แกนนำ ประชาชนในพื้นที่ - ได้แนวทางและวิธีการทำงานร่วมกันเพื่อดำเนินกิจกรรมตามที่ได้ข้อตกลงกัน
๒. การอบรมเชิงปฏิบัติการ	- ได้รับความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ไข่ - รับทราบแนวทางในการที่จะผลิตอาหารสำหรับเลี้ยงไก่ไข่ และวิธีการดูแลให้ปลอดภัยจากโรคติดต่อ
๓. การจัดตั้งกองทุนอาหารไก่	- เกิดกองทุนอาหารสำหรับเลี้ยงไก่ไข่ - เกิดความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชน
๔. การปรับปรุงสถานที่เพื่อใช้เป็นโรงเรียนกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่	- โรงเรียนสำหรับพร้อมที่จะเลี้ยงไก่ไข่สองโรง ขนาดความกว้าง ๓ x ๖ ตารางเมตร และ ๕ x ๗ เมตร - เกิดความสมัครสมานสามัคคีกันของคนในชุมชน - ชาวบ้าน และห้างร้านต่างๆร่วมสมทบอุปกรณ์บางส่วนที่ใช้ในการสร้างโรงเรียนเลี้ยงไก่ไข่
๕. การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน	- ได้รับรู้ถึงการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชาวบ้าน ในการดูแลไก่ไข่ - ได้รับรู้ถึงผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงไก่ไข่ - ได้รับรู้ถึงการจัดการกับผลผลิต

กิจกรรม	ผลการติดตามการดำเนินงาน
	-ได้รับรู้ถึงผลการดำเนินงานว่าได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ร่วมกันก่อนหน้านี้
๖. เวทีสรุปผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเลี้ยงไก่ไข่แบบพึ่งพาตนเองตาม แนวทาง เศรษฐกิจแบบพอเพียง	- ได้เห็นถึงความมีส่วนร่วมที่ชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือมา ตั้งแต่ต้นจนจบ - ได้ส่งต่อโครงการเลี้ยงไก่ไข่ ให้กับกลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษ ชุมชนส่องเหนืออย่างเป็นทางการ - ได้เห็นถึงการที่ชาวบ้านมีความสนใจที่เรียนรู้และนำเอา อาชีพเลี้ยงไก่ไข่เข้าไปเป็นอาชีพเสริมของครอบครัว - ได้รับรู้ถึงการที่ชาวบ้านจะนำผลจากกิจกรรมที่ได้ไปต่อยอด ให้เกิดกิจกรรมอื่นๆต่อไป เช่น การนำผลกำไรที่ได้ไปสร้าง โรงเรือนเพาะเห็ด, เลี้ยงปลาในบ่อปูน เป็นต้น

๔.๒.๓ ชั้นประเมินผล

ขั้นตอนการประเมินผลการดำเนินการพัฒนา มีการนำเสนอ ๒ ส่วน คือ การประเมินผล ความสำเร็จตามตัวชี้วัดโครงการและการประเมินผลด้านบริบทของชุมชน

๔.๒.๓.๑ ผลการประเมินผลตามตัวชี้วัดโครงการ

จากการประเมินผลผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด โครงการ พบว่า ส่วนใหญ่ดำเนินการบรรลุ เป้าหมาย ได้แก่ ร้อยละผู้เข้าอบรมมีความรู้และสามารถปฏิบัติได้, เกิดกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงไก่ไข่, สมาชิกมี รายได้มากขึ้น และแหล่งจำหน่ายไข่ไก่เข้าเป็นวัตถุดิบส่วนหนึ่งในตลาดสีเขียว และตลาดทั่วไป ยกเว้นจำนวน ไข่ไก่ต่อวัน อย่างน้อย ๙๐ ฟอง แต่ผลผลิตต่ำกว่าเป้าหมาย เนื่องจากอยู่ในช่วงเริ่มต้นโครงการ แม้ไก่ยังไม่ สามารถให้ผลผลิตอย่างเต็มที่ รายละเอียดตามตาราง ที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด	เป้าหมาย	ผลที่ได้รับ	คำชี้แจงเพิ่มเติม
ร้อยละผู้เข้า อบรมมีความรู้ และสามารถ ปฏิบัติได้	ร้อยละ ๘๐	ร้อยละ ๘๕	
มีไก่ไข่เกิดขึ้น ต่อเดือน	อย่างน้อย วัน ละ ๙๐ ฟอง	ผลิตไข่ไก่วันละ ๘๖ ฟอง	ปรับลดงบประมาณในการซื้อแม่ไก่ลงจาก ๑๗๕ ตัว ลดลงเหลือ ๑๐๐ตัว เพราะมีการ เปลี่ยนแปลงในเรื่องขอบเขตและกฎเกณฑ์ ของการใช้งบประมาณ ผลิตไข่ไก่ได้ วันละ ๘๖ วัน
เกิดกลุ่ม เกษตรกรเลี้ยง ไก่ไข่	๑ กลุ่ม	๒ กลุ่ม	เกิดกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ที่ชุมชนบ้านส่องเหนือ และส่องใต้ เป็นการเรียนรู้ในการ เปรียบเทียบในการบริหารจัดการ และการ

ตัวชี้วัด	เป้าหมาย	ผลที่ได้รับ	คำชี้แจงเพิ่มเติม
			เลี้ยงและดูแลไก่ไข่
จำนวนสมาชิก กลุ่มมีรายได้อ มากขึ้น	อย่างน้อย ๔๐ ครอบครัว	๗๐ ครอบครัว	เกษตรกร ๗๐ ครอบครัวเข้าร่วมชม กิจกรรมและนำไปต่อยอดในครอบครัวได้ เอง
-แหล่ง จำหน่ายไข่ไก่ เข้าเป็น วัตถุดิบส่วน หนึ่งในตลาดสี่ เขี้ยว และ ตลาดทั่วไป	แหล่งจำหน่าย อย่างน้อย ๒ แห่ง	มีไข่ไก่เข้าจำหน่ายในตลาดสี่ เขี้ยวของชาวมุขชนบ้านส่อง ,มีไข่ไก่จำหน่ายให้คนใน หมู่บ้านในราคาที่ถูกกว่า ท้องตลาด และยังมีไข่ไก่ ให้กับทางโรงเรียนในหมู่บ้าน เพื่อเพิ่มโปรตีนให้กับเด็ก	ไข่ไก่ยังไม่สามารถเข้าถึงตลาดสี่เขี้ยวของ ชาวมุขชนบ้านส่องได้ เนื่องจากว่าชาวบ้าน ในหมู่บ้าน และชาวบ้านในเขตใกล้เคียงเข้า มาสั่งซื้อไข่ไก่ถึงโรงเรียน ทำให้แม่ไก่ยังไม่ สามารถผลิตไข่ได้ทันต่อความต้องการของ ชาวบ้าน

๔.๒.๓.๒ ผลการประเมินผลตามบริบท

การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสรุปผลของการดำเนินงานโครงการเลี้ยงไก่ไข่ของชุมชนบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ภายใต้โครงการขับเคลื่อนการสร้างพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ ฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยภาพรวมใน ๔ ด้านดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ

(๑) รายได้ของกลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษชุมชนบ้านส่อง

การดำเนินการเลี้ยงไก่ไข่ ตามแผนพัฒนาชุมชนด้านการเกษตร โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิตทางด้านอาหาร ซึ่งส่งผลให้รายได้ของกลุ่มเกษตรกรปลอดสารและชาวบ้านเพิ่มขึ้น เช่น กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน กิจกรรมการเพิ่มสัตว์เลี้ยงในด้านการเกษตร การจัดตั้งกองทุนอาหารไก่ กิจกรรมกองทุนเพื่อการจัดการทรัพยากร กิจกรรมการจัดการกับต้นทุนทางทรัพยากรมีอยู่ในชุมชนเพื่อการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนส่องเหนือให้เป็นแหล่งศึกษาดูงานทางด้านการเกษตร เป็นต้น จากการประเมินผลการดำเนินงานของชุมชนพบว่า ชาวมุขชนส่องเป็นพื้นที่เป้าหมายของหลายของชุมชน ซึ่งมีกิจกรรมที่หลากหลาย และปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เป็นแหล่งรวมการเกษตรที่ค่อนข้างที่จะครบวงจร ซึ่งมีผลโดยตรงให้ชุมชนมีเครือข่ายด้านการเกษตร ,ผลผลิตทางด้านเกษตร และรายได้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน เป็นต้น

(๒) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการเกษตร

แผนพัฒนาชุมชนส่องเหนือได้จากการระดมความคิดของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน และการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม สามารถเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้ผืนดินให้เป็นผืนดินทางด้านการเกษตรที่มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น เหตุปัจจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นตัวชี้วัดเบื้องต้นได้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรด้านการเกษตรในพื้นที่เป้าหมายโครงการ ฯ

(๓) โอกาสในการพัฒนาหรือขยายโอกาสด้านอาชีพของคนในชุมชน

การดำเนินโครงการฯ นอกเหนือจากการสร้างรายได้จากการทำการเกษตรแล้ว กิจกรรมต่อเนื่องอื่นๆที่ได้จากการดำเนินงานล้วนแล้วแต่สามารถสร้างรายได้แก่ กลุ่มเกษตรกรฯ และคนในชุมชน อันได้แก่ การรวบรวมผลผลิตที่ได้ออกจำหน่ายสู่ท้องตลาด และยังสามารถแปรรูปผลผลิตที่ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าของ

ผลผลิต การกระจายการตลาดสินค้าชุมชน การทำเครื่องมือการทำงานเกษตรแบบพื้นบ้าน รวมทั้งการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ได้อีกด้วย

๒) ด้านสังคม

(๑) สร้างความสามัคคีในชุมชน

ความร่วมมือเป็นผลต่อเนื่องจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกิดทัศนคติที่ดี และเห็นความสำคัญในการร่วมกันจัดการทรัพยากรของชุมชน จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาความร่วมมือในแบบบูรณาการของการทำงาน ทั้งระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับหน่วยงานหรือองค์กรทั้งรัฐหรือชุมชน ระหว่างชาวเกษตรกรด้วยกัน และระหว่างชุมชนใกล้เคียง ภายใต้หลักคิดว่าทรัพยากรเป็นของทุกคน ฉะนั้นการนำมาใช้และการคงความหลากหลายของทรัพยากรจะต้องอาศัยคนในชุมชนช่วยกัน ทุกคนต้องมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และคิดไปในแนวทางเดียวกัน ปฏิบัติตามกฎหมายกติกาที่กำหนดร่วมกันให้ได้ พร้อมๆกับการประสานงานกับเครือข่ายต่างๆอย่างต่อเนื่อง

(๒) เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การดำเนินการโครงการ ฯ ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลซึ่งกันและกัน นักศึกษาผู้ดำเนินงานสามารถให้ข้อมูลกับชุมชนเพื่อประกอบการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ วัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมท้องถิ่นของชุมชน การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษฯ ในชุมชนด้วยตนเอง ความรู้ความชำนาญ ประสบการณ์ของทั้งสองฝ่าย มีพลังสามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการระดมความคิดเห็น การกำหนดเป้าหมายชุมชน การจัดทำแผนชุมชน การปฏิบัติงานตามแผนชุมชน การติดตามประเมินผลความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนในทุกเวทีของชุมชน

(๓) ลดความขัดแย้งทางสังคม

การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานระดับพื้นที่ ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง สามารถสร้างความสนิทสนมให้เกิดขึ้น เมื่อเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้ง สามารถตกลงทำความเข้าใจได้ง่าย สำหรับชาวบ้านด้วยกันเองเมื่อได้ปฏิบัติงานร่วมกัน ทุกคนมีภาระหน้าที่ร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน การปฏิบัติตามกติกาของชุมชนที่ออกร่วมกัน การจัดสรรหรือแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ร่วมกัน สามารถลดความขัดแย้งทางสังคมได้

(๔) เพิ่มบทบาททางสังคมให้แก่ทุกเพศวัย

ในการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรภายใต้การดำเนินโครงการฯ ได้เปิดโอกาสให้กับทุกๆคนอย่างเท่าเทียมกันในการเข้ามามีบทบาทในแสดงความคิดเห็น การเสนอแนะ และการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

๓) ด้านสิ่งแวดล้อม

พื้นที่ฐานการผลิตมีทรัพยากรเพิ่มขึ้น การกำหนดขอบเขตพื้นที่บริหารจัดการภายใต้แผนชุมชนตามโครงการฯ ทำให้ชุมชนสงวนเนื้อที่พื้นที่ฐานการผลิตทางด้านเกษตรของชุมชนเพิ่มขึ้น และทำให้การเกษตรของชาวชุมชนสงวนเนื้อที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากชาวเกษตรกรสามารถนำผลกำไรไปต่อยอดทำสิ่งอื่นได้

๔) ด้านโภชนาการ

การดำเนินโครงการทำให้เกษตรกรชุมชนสงวนเนื้อที่เพิ่มแหล่งอาหารให้กับชุมชนได้อย่างชัดเจน ผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงไก่ไข่นั้นสามารถช่วยเพิ่มโปรตีนให้กับเด็กและผู้ใหญ่ที่ขาดโปรตีนได้

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) ศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวของชุมชนสองเหนือ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ๒) ศึกษาการส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation action research) ขั้นตอนการวิจัย ๓ ขั้นตอน คือ นำเสนอการวิจัยตามขั้นตอนการพัฒนา ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นตอนเตรียมการและวางแผน ๒) ขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนและติดตาม ๓) ขั้นตอนประเมินผล สรุปผลการวิจัย ดังนี้

๑. ขั้นตอนเตรียมการและวางแผน

๑) สร้างทีมแกนนำนักศึกษา ครูช่วยนักศึกษาหลักสูตรปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม และครูช่วยแกนนำชุมชน และสร้างองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง ภายใต้แนวคิด “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

๒) สำรวจพื้นที่เพื่อค้นหาปัญหาระดับครอบครัว พบว่าสภาพของปัญหาที่มีในชุมชนประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง รายได้ไม่แน่นอน ไม่มีที่ทำกินของตนเอง และมีภาระหนี้สิน มีความต้องการรายได้เพิ่ม โดยจัดทำโครงการเลี้ยงไก่ไข่

๓) ได้แผนปฏิบัติการ มีกิจกรรม ๖ กิจกรรม ได้แก่ การประชุมเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจ และส่งเสริมความร่วมมือ การศึกษาดูงานและอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดตั้งกองทุนอาหารไก่ การปรับปรุงสถานที่เพื่อใช้เป็นโรงเรือนกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน และเวทีสรุปผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒. ขั้นตอนดำเนินการและติดตามการพัฒนา

ผลการดำเนินงานพัฒนาตามแผนปฏิบัติการโครงการขับเคลื่อนพลเมืองเพื่อประเทศไทยที่น่าอยู่ของชุมชนสองเหนือและมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พบว่าเกิดผลผลิตตามกิจกรรมที่กำหนดทั้ง ๖ กิจกรรม และได้รับรู้ถึงการที่ชาวบ้านจะนำผลจากกิจกรรมที่ได้ไปต่อยอดให้เกิดกิจกรรมอื่นๆต่อไป เช่น การนำผลกำไรที่ได้ไปสร้างโรงเรือนเพาะเห็ด, เลี้ยงปลาในบ่อปูน เป็นต้น

๓. ขั้นตอนประเมินผล

ขั้นตอนการประเมินผลการดำเนินการพัฒนา มีการนำเสนอ ๒ ส่วน คือ การประเมินผลความสำเร็จตามตัวชี้วัดโครงการพบว่า มีผู้เข้ารับการอบรมร้อยละ ๘๕ เกิดกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ และได้ไข่ไก่วันละ ๘๖ ฟอง และการประเมินผลด้านบริบทของชุมชน พบว่าเกิดผลดีต่อประชาชนและชุมชนทั้ง ๑) ด้านเศรษฐกิจ ทำให้กลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษชุมชนสองเหนือมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นโอกาสในการพัฒนาหรือขยายโอกาสด้านอาชีพของคนในชุมชน ๒) ด้านสังคม เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเพิ่มบทบาททางสังคมให้แก่ทุกเพศวัยอีกทั้งเป็นการสร้างความสามัคคี และลดความขัดแย้งทางสังคม ๓) ด้านสิ่งแวดล้อมทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการเกษตร และ ๔) ด้านโภชนาการ เกิดความมั่นคงอาหารในชุมชน

อภิปรายผล

การสร้างกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสองเหนือ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ประสบผลสำเร็จในด้านเศรษฐกิจ เป็นอย่างยิ่ง ๑) รายได้ของกลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษชุมชนสองเหนือ ๒) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการเกษตรและ ๓) สร้างโอกาสในการพัฒนาและขยายด้านอาชีพของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อบริโภค และใช้ทรัพยากรในชุมชน การบริหารที่เป็นการตัดสินใจดำเนินการของชุมชน โดยชุมชนและ เพื่อชุมชนโดยอยู่บนฐานบูรณาการของความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยัง พบว่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต้องสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศไทย คนในสังคมต้องมีความเข้าใจ ร่วมกันในการปฏิบัติเพื่อให้ความอยู่รอดปลอดภัยของสังคม เศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยได้สอดคล้องกับเสธา เขียว (๒๕๕๒) ศึกษาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานีอโศกตำบลบึงใหม่ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานีอโศก ผลการวิจัยพบว่าบริบทชุมชนราชธานีอโศกมีแหล่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลของจังหวัดอุบลราชธานี ลักษณะภูมิ กายภาพเป็นที่ต่ำเหมือนแอ่งกระทะ มีคณะกรรมการบริหารชุมชนทำหน้าที่ในการบริหารชุมชนสภาพของเศรษฐกิจชุมชนมีการทำกิจกรรมด้านแปรรูปผลผลิตของหมู่บ้านในรูปของสหกรณ์บุญนิยม มีปรัชญาที่จะแปรรูปผลผลิต ซึ่งไม่ใช่เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตแต่เป็นการเพิ่มพูนภูมิปัญญาและพัฒนาเทคโนโลยี รูปแบบการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในด้านสภาพเศรษฐกิจ เน้นการผลิตเพื่อบริโภคเองภายในชุมชนมากกว่าการผลิตในรูปของการจำหน่าย

นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยการสร้างกลุ่มอาชีพชุมชนสองเหนือยังเกิดผลลัพธ์ด้านสังคม อันได้แก่ ๑) สร้างความสามัคคีในชุมชน ๒) เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ๓) ลดความขัดแย้งทางสังคมและ ๔) เพิ่มบทบาททางสังคมให้แก่ทุกเพศวัย อันเป็นผลมาจากการได้น้อมนำเอาแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการการพัฒนา “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทาง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผล และร่วมรับผิดชอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน เกิดการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงานหรือการ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานหรือโครงการเกิดประสิทธิผล หรือคือการทำที่ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ ช่วยปฏิบัติการเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนของตน ร่วมกันกระทำในสิ่งที่ลงความเห็นร่วมกันตามความต้องการของชุมชน และสิ่งที่ช่วยกันทำต้องเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมสร้างพลัง ให้แก่ประชาชนในชุมชน/ กลุ่ม / องค์กรที่ตั้งขึ้นในชุมชนสอดคล้องกับศิริวรรณ เจนการ และคณะ(๒๕๕๕) ผลการศึกษาที่พบว่าธุรกิจชุมชน เป็นวิธีการหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พัฒนาจากการเรียนรู้จากบริบทการสนับสนุนและประสานสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน และปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย ความเป็นเจ้าของร่วม การใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแกนนำ สมาชิกที่เข้มแข็ง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก และการบริหารจัดการ การให้ผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาคในกิจกรรมการพัฒนาจากการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองอย่างแข็งขัน ใช้ความคิด สร้างสรรค์และความชำนาญแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน สื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล และพัฒนางานเพื่อผลสำเร็จของงาน และฉันทน์นัท ฐิตยาปราโมทย์ (๒๕๕๔) ศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเพาะและแปรรูปเห็ดบ้านสวนแม่วะ ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอแม่ทะจังหวัดลำปาง โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะและแปรรูปเห็ดบ้านสวนแม่วะมีอุปสรรคของกลุ่ม ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศทำให้ยอดขายลดลง ราคาเครื่องปรุงอื่นๆ มีราคาแพงเพิ่มขึ้น ความต้องการและความคาดหวังของกลุ่ม ได้แก่ การเพิ่มปริมาณเห็ดนางฟ้าให้มากขึ้นและการเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ ด้านการตลาดคือการปรับปรุงบรรจุภัณฑ์เพื่อให้ได้มาตรฐานสากล ด้านการเงินและบัญชีคือการทำบัญชีรายรับรายจ่ายที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงได้ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมไปขับเคลื่อนและพบว่า ด้านการจัดการกลุ่มส่วนใหญ่มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน ตามลักษณะโครงสร้างขององค์กร ด้านวัตถุดิบปัจจุบันปริมาณเห็ดนางฟ้าเพิ่มมากขึ้น ด้านการผลิตทางกลุ่มมีการกำหนดปริมาณการใส่เครื่องปรุงเพื่อให้ได้มาตรฐานเพิ่มผลิตภัณฑ์น้ำพริกป่นสวรรค์เจและน้ำพริกป่นเห็ดทอดกรอบเจ ด้านการตลาดปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ใหม่และด้านการเงินและบัญชีมีการจัดทำระบบการทำบัญชีรับจ่าย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- ๑) ผู้วิจัยควรมีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ และแนะนำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ท้องถิ่น พัฒนาชุมชน ฯลฯ ตลอดจนประชาชนในชุมชน หรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ นำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงโครงการพัฒนาชุมชนที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- ๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการดำเนินงานการใช้จ่ายงบประมาณให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ผู้วิจัยหรือหน่วยงานในพื้นที่อื่นควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบในเรื่องลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยที่เกิดขึ้น และเพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณา วางแผน กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒) ผู้วิจัยหรือหน่วยงานอื่นควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการพัฒนาในด้านอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรมประเพณี ค่านิยม
- ๓) ผู้วิจัยหรือหน่วยงานอื่นควรมีการศึกษาถึงบทบาทของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ความเข้มแข็งของกลุ่มที่ส่งผลต่อชุมชน และการพึ่งตนเองของกลุ่มดังกล่าวมีมากน้อยอย่างไร หรือการวัดผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงไร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรมภาษาไทย

- กาญจนา บุญยัง และคณะ. (๒๕๕๒). รายงานการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในองค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (๒๕๔๔). แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นแอนดักซ์บลิชซิง.
- ชมนาด แปลงมาลัย. (๒๕๕๙). เอกสารรายงานการวิจัยภูมิปัญญาการใช้พืชสมุนไพรชุมชนสองเหนือ ตำบลลาด อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ณัฐนันท์ ฐิติยาปราโมทย์. (๒๕๕๔). การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของ วิสาหกิจชุมชนเพาะและแปรรูปเห็ดบ้านสวนแม่วะ ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย. (๒๕๒๘). ผลสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการพัฒนาชนบทระดับหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดลำปางและสกลนคร เพื่อเป็นแนวทางวิเคราะห์รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน : รายงานการประชุมทางวิชาการครั้งที่ ๒๓ (สาขาสังคมศาสตร์) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิพนธ์ เทียนนิหารและคณะ.(๒๕๔๗). ความรู้ท้องถิ่น : การจัดการความรู้การจัดการทางสังคม. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.(๒๕๒๗). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. (๒๕๔๗). การวิจัยการส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วมในประมวลสาระชุดวิชาการ วิจัยเพื่อพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร หน่วยที่ ๙ นนทบุรี สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ .นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บาร์บารา.(นามแฝง). (๒๕๑๗). โครงการบูรณะชนบทแห่งชาติ. ไท-รายสัปดาห์ .๓(๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๑). ๓๔-๓๕.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (๒๕๔๖). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. โครงการ เสริมสร้างความรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ : อูษาการพิมพ์.
- ปฎิวัติ ปันสกุล. (๒๕๕๓). แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในกลุ่มอาชีพของชุมชนตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. รายงานการศึกษาระดับปริญญาตรีวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่นมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปิตินันท์ ไสลบาท. (๒๕๕๐). การจัดการฐานทรัพยากรและโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนา หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษากองบ้านหัวฝาย ตำบลหัวเรือ อำเภอบางปลาม้า จังหวัด มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประชัย ศรีจามร. (๒๕๔๙). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษากองบ้านอ้อดอนชัย อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์และ สิ่งแวดล้อม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ประเวศ วะสี. (๒๕๔๒). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

- _____ . (๒๕๕๖). การพัฒนาอย่างบูรณาการและยั่งยืนโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง. เอกสารออนไลน์ : <http://www.chumphon.doae.go.th/Knowledge/km๘.pdf>
- ปรัชญา เวสารัชช. (๒๕๕๔). หลักการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (๒๕๕๗). ธัมมิกสังคมนิยม. กรุงเทพฯ: กรีน-ปัญญาญาณ
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๕๓). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (๒๕๒๗). นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- มงคล ตำนานินทร์. (๒๕๕๑). เศรษฐกิจชุมชนเชิงระบบ : หลักการและแนวการปฏิบัติ. ในเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทยกรมการปกครอง.
- ถนอม ม่วงกล่อม. (๒๕๕๓). การประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลคอกกระบือ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. (๒๕๓๘). การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บวร” และ “บรม” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง . วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (๒๕๕๖). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. เชียงใหม่ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุพาพร รูปงาม. (๒๕๕๕). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานประมาณ ในการปฏิรูประบบราชการ. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิทยากร เชียงกุล. (๒๕๕๗). การพัฒนาแบบยั่งยืนและการแก้ไขคนจน. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถีสันติ.
- ศิริวรรณ เจนการ และคณะ. (๒๕๕๕). โครงการพลังแผ่นดิน : กรณีศึกษาด้านธุรกิจชุมชน. รายงานวิจัยมูลนิธิพัฒนาไท. กรุงเทพฯ : มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๕). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕-๒๕๖๐). กรุงเทพฯ : บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.
- สังสิต พิริยธรรค์. (๒๕๕๑). เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองฉบับมหาดไทย: ประเทศยากจนประชาชนมั่งคั่ง. ในเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง.
- สุนทร กองทรัพย์. (๒๕๕๘). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลกรณีศึกษาตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- สุภาพ สุทธิรักษ์. (๒๕๕๙). การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคเกษตร กรณีแปรรูปอาหาร. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สุมาลี สันติพลวุฒิและคณะ. (๒๕๕๔). แนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลเขาสายมอดและตำบลชอนน้อย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สุมาลี พุ่มภิญโญและคณะ. (๒๕๕๕). *สถานการณ์ด้านการผลิต การตลาดโอกาสทางการตลาด และกลยุทธ์ทางการตลาดของสินค้าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา ดอกไม้ประดิษฐ์ จังหวัดนครราชสีมา และอ่างทอง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- เสธา เขียว. (๒๕๕๒). *แนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานีอโศก ตำบลบุงใหม่ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏยโสธร
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (๒๕๕๘). *“การจัดทำมาตรฐาน ระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชน” รายงานฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- สมุทร ฤกษ์ภิญโญ. (๒๕๕๓). *การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ

- Blatchford E. (๑๙๙๔). *Working Together for Community Economic Development in Rural Alaska*. Economic Development Review. ๑๒(๑): ๔๑-๕๕.
- Crowe J. A. (๒๐๐๖). *Community Economic Development Strategies in Rural Washington: Toward a Synthesis of Natural and Social Capital*. Rural Sociology. ๗๑(๔): ๕๗๓-๕๙๖.
- William W. (๑๙๗๘). *Some Aspects of the Information Social Participation of Farm Families in New York State*. New York : Cornell University, p.๓๙.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

ภาพกิจกรรมปฏิบัติการภาคสนาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพ ก-๑ ประชุมเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างคณะนักศึกษา ผู้นำชุมชน
แกนนำในชุมชน และประชาชนในหมู่บ้าน

ภาพ ก-๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ (โดยเรียนทฤษฎีที่ศูนย์เกษตรปลอดสารฯ และ
เรียนรู้ภาคปฏิบัติที่ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง อำเภอลำปาง) ประจำปีงบประมาณ

ภาพที่ ก-๓ วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยง การดูแลรักษา และการให้อาหารสำหรับไก่

ภาพที่ ก-๔ การจัดตั้งกองทุนอาหารไก่

ภาพที่ ก-๕ นักศึกษาและชาวบ้านร่วมกันปรับปรุงสถานที่และจัดสร้างโรงเรือนสำหรับเลี้ยงไก่ไข่

ภาพที่ ก-๖ การปรับปรุงสถานที่เพื่อใช้เป็นโรงเรือนกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่

ภาพที่ ก-๗ สภาพเล้าแม่ไก่

ภาพที่ ก-๘ ลงสำรวจติดตามและประเมินผลการออกไข่

ภาพที่ ก-๙ เวทีสรุปผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเลี้ยงไก่ไข่แบบพึ่งพาตนเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางชมนาท แพลงมาลย์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mrs.Chommanat Plaengmal

ตำแหน่งปัจจุบัน – อาจารย์

หน่วยงาน : หลักสูตรปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

E-mail : Chommanat๒๕๑๑@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี

สาธาณสุขศาสตรบัณฑิต (มสธ.)

เทคโนโลยีบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศทางธุรกิจ (มสธ.)

ปริญญาโท

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลและองค์การ (นิด้า)

สาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโภชนศาสตร์เพื่อสุขภาพ (มข.)

ปริญญาเอก

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (มมส.)

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

สนุทร ยนต์ตระกูลและชมนาท แพลงมาลย์.(๒๕๕๓). รูปแบบการพัฒนากาแฟไขปัญหาขาดสาร

ไอโอดีแบบมีส่วนร่วม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิชาการสาธาณสุข.

๒๒(๒). ๒๕๒-๒๖๑.

_____. (๒๕๖๑). ภูมิปัญญาการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนล่องเหนือ ตำบลตลาด

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ.๑๑(๑).๔๔๓-๔๕๑.